

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENGELLİ BİREYLERİN KARDEŞLERİNİN EBEVEYNLERİ
TARAFINDAN İHMAL VE İSTİSMARININ BİREYLERİN BENLİK
SAYGISINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Muhammed Hüseyin BALİ

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Fatih BAL

İSTANBUL-2019

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Muhammed Hüseyin BALI

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Engelli bireylerin kardeşlerinin ebeveynleri tarafından ihmal ve istismarının bireylerin benlik saygısına etkisinin incelenmesi.

ENSTİTÜ : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ANABİLİM DALI : Psikoloji

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 24.09.2019

SAYFA SAYISI : 59

TEZ DANIŞMANLARI : Dr. Öğr. Üyesi Fatih BAL

DİZİN TERİMLERİ : İhmal ve İstismar, Benlik Saygısı, Engelli Kardeşi Olan Bireyler

TÜRKÇE ÖZET : Bu çalışmanın amacı engelli bireylerin kardeşlerinin ebeveynleri tarafından ihmal ve istismarının bireylerin benlik saygısına etkisini saptamaya çalışmaktır. Bununla beraber katılımcıların sosyo-demografik bazı özelliklerinin ebeveynleri tarafından istismar ve ihmale uğramasıyla ilişkili olup olmadığının araştırılması da amaçlanmaktadır.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Muhammed Hüseyin BALI

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENGELLİ BİREYLERİN KARDEŞLERİNİN EBEVEYNLERİ
TARAFINDAN İHMAL VE İSTİSMARININ BİREYLERİN BENLİK
SAYGISINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Muhammed Hüseyin BALİ

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Fatih BAL

İSTANBUL-2019

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Muhammed Hüseyin BALI

./ ./2019

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Muhammed Hüseyin BALI' nin “**Engelli Bireylerin Kardeşlerin Ebeveynleri Tarafından İhmal ve İstismarının Bireylerin Benlik Saygısına Etkisi**” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Fatih BAL

(Danışman)

Doç. Dr. Sevcan KARAKOÇ DEMİRKAYA

Üye

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Hasan SEZEROĞLU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.... / .... / 2019

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Giriş: Benlik saygısı, kişinin kişisel kabiliyetinin bir bileşeni olarak tanımlanmaktadır. Benlik saygısı, kendine ve başkalarına saygı, güven ve öz yeterliliğin fonksiyonudur. Benlik saygısı kavramı yeterlilikten türemektedir ve başarının artmasına olanak sağlar. Benlik saygısı bireyin düşünceleri ve yapmış olduklarının kendisi ve diğer kişiler açısından önemli bir etkiye sahip olmasıdır. Bireyin doğum anında veya sonra herhangi başka bir sebeple fiziksel, bilişsel, psikolojik, duyuşsal ve toplumsal becerilerini farklı seviyelerde yitiren kişilere engelli denilmektedir. Bireyler ilk doğdukları andan başlayarak kendilerine sosyal destek arayışına beklerler. Bedensel ya da ruhsal anlamda sağlıklı olmayı devam ettirebilmek için güvenebilecekleri dostlarına ihtiyaçları vardır. Kardeşlerde bu güven ihtiyacını en iyi karşılayan kişilerdir. İhmal ve istismar ebeveynler, bakım veren kişi gibi erişkinlerden kaynaklı çocuğun amaç alındığı, sosyal kaideler ve uzman bireylerce, çocuğun ilerlemesini sekteye uğratan, zarar verici olarak adlandırılan, sınırlayıcı hareket ve hareketsizliklerin, zarar verici etmenlerin bütünüdür. Bu davranışlar sonucunda çocukların bedensel, psikolojik ve toplumsal alanda zarara uğraması ve emniyetlerinin zedelenmesinin söz konusudur.

Amaç: Yapılan bu araştırmanın amacı engelli bireylerin kardeşlerinin ebeveynleri tarafından ihmal ve istismarının bireylerin benlik saygısına etkisinin incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem: İlişkisel tarama modeli olarak tasarlanan bu araştırma; iki veya daha çok değişken arasında paralel değişim varlığını ve/veya seviyesini saptamayı amaçlamaktadır. Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde 10-12 yaş aralığındaki engelli kardeşe sahip bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul'da yaşayan 10-12 yaş aralığında engelli kardeşe sahip 275 birey oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem seçimi rastgele yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini İstanbul ilinde yaşayan ve gönüllülük esasına bağlı olarak basit rastgele örnekleme yöntemine göre rastlantısal olarak seçilen ve tüm sorulara eksiksiz yanıt veren katılımcılar oluşturmaktadır. Araştırmada kişisel bilgi formu, ÇİTA-T ölçeği ve Rosenberg benlik saygısı ölçeği kullanılmıştır.

Bulgular: Benlik Saygısı ile duyuşsal İstismar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Duyuşsal İstismar artıkça, benlik saygısı azalmaktadır. Cinsiyet değişkenine göre bakıldığı zaman cinsel istismarda kızlar ve erkekler arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Erkeklerde cinsel istismar kızlara göre anlamlı olarak yüksek çıkmıştır. Cinsiyete göre benlik saygısı kız ve erkekler arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Kızlarda benlik saygısı erkeklerden düşüktür. Yaşlarına göre duyuşsal istismarda anlamlı farklılık bulunmaktadır. 10 yaş olan çocuklarda duyuşsal

istismar en yüksektir. Yaşlarına göre cinsel istismarda farklılık bulunmaktadır. 12 yaş olan çocuklarda cinsel istismar en yüksektir. Yaşlarına göre fiziksel istismarda anlamlı farklılık bulunmaktadır. 12 yaş olan çocuklarda fiziksel istismar en yüksektir. Yaşlarına göre İhmalde anlamlı farklılık bulunmaktadır. 10 yaş olan çocuklarda ihmal en yüksektir. Yaşlarına göre benlik saygısında anlamlı farklılık bulunmaktadır. 10 yaş olan çocuklarda benlik saygısı en yüksektir. Yaşlarına göre insanlara güven duymada anlamlı farklılık bulunmaktadır. 10 yaş olan çocuklarda güven duyma en yüksektir.

Anahtar Kelimeler: İhmal ve İstismar, Benlik Saygısı, Engelli Kardeşi Olan Bireyler

ABSTRACT

Introduction: Self-esteem is defined as a component of one's personal abilities. Self-esteem is a function of self, trust and self-sufficiency. The concept of self-esteem derives from competence and allows for increased success. Self-esteem is that an individual has a considerable influence on his or her thoughts and what they have done for themselves and others. People who have lost their physical, cognitive, psychological, sensory and social skills at different levels at the moment of birth or after any other reason are called handicapped. Beginning with the first birth of the individual, they wait for their social support. They need friends whom they can rely on to keep being healthy in the physical or spiritual sense. The siblings are the ones who best meet this need for trust. Neglect and abuse is the whole of the harmful factors of limiting movement and inactivity, which are called harmful, that is, the child's goal, the social bases and the specialized individuals, such as parents, the caregiver, and the child's progress. As a result of these behaviors, the physical, psychological and social interactions of children in the environment and the damage of their security is the issue.

Aim: Aim of the this study is examine to relationship between self-esteem and neglected and abused by their parents who has disabilities siblings.

Method: This research, designed as a relational screening model, it is intended to determine the presence and / or level of parallel variation between two or more variables. Universe of the study is that 10-12 years old participants who has disabilities siblings in Istanbul. Sample of the study is that 275 participants who are 10-12 years old and have disabilities siblings in Istanbul. Sample has chosen randomly. The sample of the researcher is randomly selected according to the simple random sampling method based on the voluntariness of the people living in Istanbul and creates the participants who respond to all the questions completely. Inform concept, ÇİTA-T scale and Rosenberg self-esteem scale have used in the study.

Results: There was a significant positive correlation between self-esteem and emotional abuse. When emotional abuse increases, self-esteem is diminishing. According to the gender variable there is a significant difference between female and male in sexual abuse. Sexual abuse in males was significantly higher than females. There is a significant difference between male and female according to gender. In females, self-esteem is lower than males. According to age, there is a significant difference in emotional abuse. Emotional abuse is highest in 10 years of age. There is a difference in sexual abuse by age. Sexual abuse is highest in children 12 yearsold.

According to age there is a significant difference in physical abuse. Physical abuse is highest in children 12 years old. According to age there is a significant difference in neglect. Neglect is highest in children 10 years old. There is a significant difference in self-esteem according to age. Children who are 10 years old have the highest self-esteem. According to their age, there is a meaningful difference in trusting people. Children who are 10 years old have the highest level of trust.

Key Words: Neglect and Abuse, Self-esteem, People who have disabilities siblings.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
EKLER LİSTESİ.....	ix
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	4
1.2. HİPOTEZLER.....	5
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	5
1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	5
1.5. SAYILTILAR.....	6
1.6. SINIRLILIKLAR.....	6
İKİNCİ BÖLÜM - KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. BENLİK SAYGISI KAVRAMI.....	7
2.1.1. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler.....	8
2.1.2. Düşük-Yüksek Benlik Saygısı.....	9
2.1.3. Benlik Kuramları.....	11
2.1.3.1. Psikanalitik Kuram.....	11
2.1.3.2. William James'in Benlik Kuramı.....	12
2.1.3.3. Charles Horton Cooley ve Ayna Benlik Kuramı.....	12
2.1.3.4. Hümanistik Benlik Kavramı.....	13
2.1.3.5. Rogers Benlik Kavramı.....	14
2.2. ENGELLİ TANIMLARI.....	15
2.2.1. Engelli Bireylerde Kardeş İlişkisi.....	17
2.3. İSTİSMAR VE İHMAL.....	20
2.3.1. Fiziksel İstismar ve İhmal.....	21
2.3.2. Cinsel İstismar ve İhmal.....	22
2.3.3. Duygusal İstismar ve İhmal.....	23
2.4. ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELER.....	20
2.5. ANNE BABANIN ENGELLİ ÇOCUĞA TUTUMLARI.....	20
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - YÖNTEM	30
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	30

3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	30
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	30
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	30
3.3.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	30
3.3.3. ÇİTA-T (Çocukluk İstismarı Tanılama Anketi- Tarama Formu)	31
3.4. VERİLERİN ANALİZİ	31
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - BULGULAR.....	33
4.1. TANIMLAYICI BULGULAR	33
4.2. AÇIKLAYICI BULGULAR.....	34
BEŞİNCİ BÖLÜM - TARTIŞMA YORUM.....	44
KAYNAKÇA	51
EKLER	-

KISALTMALAR LİSTESİ

A.G.E.: Adı Geçen Eser

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

ÇİTA-T: Çocukluk İstismarı Tanılama Anketi- Tarama Formu

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 4.1: Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı	33
Tablo 4.2: Örneklem Grubunun Yaşa Göre Dağılımı	33
Tablo 4.3: Örneklem Grubunun Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı	33
Tablo 4.4: Çocuk İstismarı Tanılama Alt Boyutların göre Aldıkları Puanların Betimsel İstatistikleri.....	34
Tablo 4.5: Benlik Saygısı Alt Boyutlarına göre Aldıkları Puanların Betimsel İstatistikleri.....	34
Tablo 4.6: Örneklem Grubunun Çocuk İstismarı Tanılama ile Benlik Saygıları Alt Boyutları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonucu	34
Tablo 4.7: Örneklem Grubunun ÇİTA Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini Belirlemek İçin Yapılan İki Bağımsız Örneklemli t Testi Sonuçları	35
Tablo 4.8: Örneklem Grubunun Benlik Saygısı Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini Belirlemek İçin Yapılan İki Bağımsız Örneklemli t Testi Sonuçları.....	36
Tablo 4.9: Örneklem Grubunun ÇİTA Alt Boyutlarının Yaşa Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	37
Tablo 4.10: Örneklem Grubunun Benlik Saygısı Alt Boyutlarının Yaşa Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	38
Tablo 4.11: Örneklem Grubunun ÇİTA Alt Boyutlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	40
Tablo 4.12: Örneklem Grubunun Benlik Saygısı Alt Boyutlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	41
Tablo 4.13: Örneklem Grubunun Benlik Saygısına göre ÇİTA Alt Boyutlarının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	43

EKLER LİSTESİ

EK-A Kişisel Bilgi Formu

EK-B ÇİTA-T

EK-C Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

ÖNSÖZ

Klinik Psikoloji yüksek lisans eğitim süresince bilgi birikimlerini ve değerli deneyimlerini öğrencileri ile paylaşıp, iyi birer Klinik Psikolog olabilmemiz için ellerinden gelen tüm çabayı gösteren değerli öğretim görevlerine,

Sevgili tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Fatih Bal'a,

Bana her konuda çok yardımcı olan sevgili Doc. Dr. Sevcan Karakoç'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Kişinin doğuştan veya sonradan herhangi bir işlevini; zihinsel, bedensel, ruhsal çevresel kabiliyetlerini çeşitli düzeylerde kaybeden bireylere 'engelli' denilmektedir.¹ Geçmiş zamanlardan bugüne kadar olan süreç içerisinde engelli bireyler görmezden gelinme, öldürülme, toplumsal dışlanma gibi adaletsiz, kötü tutumlarla karşı karşıya kalmışlardır. Günümüzde engellilik kavramı en çok dikkat çeken tıbbi problemlerden biridir. Birleşmiş Milletler (BM) ve DSÖ genel kurulu tarafından engelli bireylerin toplumsal yaşama dahil olmaları için bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Bu incelemenin ilki 75 ülkenin katıldığı DSÖ' nün 1970'lerin bitiminde "Yaygın Toplumsal Rehabilitasyon (YTR) ile incelemesi gerçekleştirilmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne ek olarak 9 Aralık 1973'de tüm bireylerin tarihsel sürecinde engellilerle alakalı olarak uluslararası kabul gören "Engelli Hakları Sözleşmesi" bulunmaktadır.²

Kişiler dünyaya geldikleri ilk andan itibaren kendi benliklerine toplumsal dayanak ararlar. Fiziksel veya psikolojik alanda sıhhatli olmayı sürdürebilmek adına etraflarında sağlam ilişkilerinin olduğu arkadaşlıklara gereksinimleri bulunmaktadır. Güven ihtiyacına en fazla tekabül eden bireyler kardeşlerdir.³ Sağlıklı kardeşlere sahip olan bireyler bu ihtiyaçlarını iyi bir seviyede karşılayabiliyorken engelli bir kardeşe sahip olan bireylerde durum daha farklı olmaktadır.

Kardeşi engelli olan çocuklar, diğer kişilerin kardeşlerinin kendi kardeşlerine oranla olan farklılıklarını ayırt etmeye çalışırken, diğer açıdan da kardeşi sağlıklı sayılabilecek arkadaşlarına oranla daha çok sorumlulukları olduğunu ve anne-babalarının engelli kardeşlerine oranla kendileriyle daha az zaman geçirdiklerini düşünmektedirler.⁴ Engelli kardeşe sahip olan bireylerin ailesi ve çevresi tarafından ilgi odağından uzaklaşması ve bunun sonucunda da duygusal ihmal ve istismara uğrama ihtimali artmakta olduğu düşünülmektedir.

---

¹ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve **T. C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. Türkiye Özürlüler Araştırması**, 2002.

² Nuran Akdemir, Yeliz Akkuş, **Rehabilitasyon ve hemşirelik**, Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 13.1, 2006, s.82-91.

³ Aann Goetting, **The developmental pasks of siblings hipover the life cycle**. Journal of Marriaga and the Family, 48, 1986, s.703-714.

⁴ Hatice Günyer Şenel, **Yetersizliğe sahip kardeşi olanlarla olmayanların yetersizliğe yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri yönünden karşılaştırılması**. Özel Eğitim Dergisi, 2 (1), 1995, s.33-39.

Çocukların maruz kaldıkları ihmal ve istismar, bütün toplumlarda görülen fakat gizli tutulan bir problemdir.⁵ İstismar ve ihmal ebeveynler ya da bakım veren kişilerin 18 yaşın altındaki bireylerin hareketlerini kısıtlayan, benlik bütünlüğüne zarar veren fiziksel ya da sözel olarak yapılabilmektedir. Bu davranışlar sonucunda çocukların bedensel, psikolojik ve toplumsal alanda zarara uğraması ve emniyetlerinin zedelenmesinin söz konusu olduğunu ifade etmişlerdir.⁶ Sağlıklı kişilerde meydana gelen benlik algısı kişinin bedensel, zihinsel, ruhsal açıdan becerilerini yitirmesiyle farklı boyutlara gelmektedir. Herhangi bir işlevini yitiren bireyin kendilik saygısı da farklılaşmaktadır.

Benlik bireyin çevresinde yaşanan gelişmeler sonucunda oluşumunu sağlar. Çocuklar benlik algısı ile doğarlar. Süreç içerisinde çocuklar etrafındaki kişilerin de etkisiyle birlikte benlikleriyle ilgili pozitif ve negatif düşünceler oluştururlar. Oluşan olumlu düşünceler bireyin kendisiyle ilgili pozitif düşüncelerinin oluşmasını sağlar.⁷ Benliğin oluşum süreci çocuğun erken yaş evrelerinde meydana gelmektedir.

Benlik bireyde çocukluğun 2-6 yaş arası döneminde oluşmaya başlamaktadır. Benlik ile birlikte benlik algısı da oluşmaktadır. Fakat benlik algısının gelişimi 10-11 yaşlar arasında bitmektedir. Bunun için de benlik algısı ve benlik saygısı kavramları birbirleriyle ilişki halindedirler. Benlik algısı, benlik saygısı ve benlik kavramları ile bütünlük sağlamaktadır. Benlik saygısının oluşumu ilk başta anne-babanın ifadeleri ve sergilediği tutumlar ile oluşmaya başlamaktadır.⁸ Ebeveynlerin takındıkları tutumlar çocukların kendilerine yönelik algılarını da etkilemektedir.

Benlik saygısı, bireyin kendisini becerikli, değerli bir kişi olarak algılamasıdır. Kişilerin bu açıdan kendi benliklerini pozitif algılamaları da olumlu bir kişilik özelliği olarak değerlendirilmektedir. Benlik saygısı yüksek olan bireyler, kendilerini önemli, başka kişilerden saygı duyması gereken, yararlı kişiler olarak düşünmektedirler. Fakat kendilerini olumsuz algılayan bireyler ya da benlik saygısı düşük olan kişiler, kendilerini önemsiz, kabiliyetsiz oldukları şeklinde düşünmektedirler. Benlik saygısı kavramı; kendini onay, değerli algılama ve başka bireylerle aynı düzeyde değerlendirmenin tamamını oluşturmaktadır. Adolesanlarda benliği değersiz düşünme, şüphecilik ve aşağılık olarak değerlendirme benlik saygısının düşüşüne

---

⁵ Güven Bahar vd., **Çocuk İstismarı Ve İhmali: Bir Gözden Geçirme**. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 4(12), 2009, s. 51-65

⁶ Yasemin Taner, Bahar Gökler, **Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri**. Hacettepe Tıp Dergisi. 35, 2004, s.82-86.

⁷ Yıldız Kuzgun, **Psikolojide İnsancı Yaklaşım**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi,(40): 1985, s.74

⁸ Kuzgun a.g.e.. s.7.

neden olur.⁹ Benlik saygısının oluşumu yaşamın ilk dönemlerinde çocuğun bakımını sağlayan kişilerce oluşturulur.

Benlik saygısının gelişiminde çocuğun bakımını sağlayan kişinin tutumu oldukça önemlidir. Çocukluk döneminde anne-baba veya bakıcı ile kurulan pozitif etkileşim olumlu benlik algısını oluşturur. Bu algı da çocuğun gelecekte kuracağı ilişkilerin yönünü belirlemektedir.¹⁰ Araştırmamızın amacı engelli bireylerin kardeşlerinin ebeveynleri tarafından ihmal ve istismarının bireylerin benlik saygısına etkisinin incelenmesidir.

---

⁹ Temel a.g.e., s.22-24

¹⁰ Heinz Kohut, *The analysis of the self*. International Universities Press, New York, 1971, s.360-400.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Araştırmamızın problemi engelli bireylerin kardeşlerinin ebeveynleri tarafından ihmal ve istismarının bireylerin benlik saygısına etkisinin incelenmesidir.

Alt Problemler

1. Benlik saygısı ile çocukluk çağı travmalarının alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Katılımcıların ebeveynleri tarafından istismar ve ihmale uğramaları benlik saygısını yordamakta mıdır?
3. Katılımcıların ebeveynleri tarafından istismar ve ihmale uğraması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Katılımcıların cinsiyeti ebeveynleri tarafından istismar ve ihmale uğramasını yordamakta mıdır?
5. Katılımcıların benlik saygısı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
6. Katılımcıların cinsiyet değişkeni benlik saygısını yordamakta mıdır?
7. Katılımcıların ebeveynleri tarafından istismar ve ihmale uğraması ile yaş ve sınıf düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
8. Katılımcıların yaşı ve sınıfı ebeveynleri tarafından istismar ve ihmale uğramasını yordamakta mıdır?
9. Katılımcıların benlik saygısı ile yaş ve sınıf düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
10. Katılımcıların yaş ve sınıf düzeyi değişkenleri benlik saygısını yordamakta mıdır?

1.2. HİPOTEZLER

1. Benlik saygısı ile çocukluk çağı travmalarının alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

2. Katılımcıların ebeveynleri tarafından istismar ve ihmale uğramaları benlik saygısını yordamaktadır.

3. Katılımcıların ebeveynleri tarafından istismar ve ihmale uğraması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki vardır.

4. Katılımcıların cinsiyeti ebeveynleri tarafından istismar ve ihmale uğramasını yordamaktadır.

5. Katılımcıların benlik saygısı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki vardır.

6. Katılımcıların cinsiyet değişkeni benlik saygısını yordamaktadır.

7. Katılımcıların ebeveynleri tarafından istismar ve ihmale uğraması ile yaş ve sınıf düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

8. Katılımcıların yaşı ve sınıfı ebeveynleri tarafından istismar ve ihmale uğramasını yordamaktadır.

9. Katılımcıların benlik saygısı ile yaş ve sınıf düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

10. Katılımcıların yaş ve sınıf düzeyi değişkenleri benlik saygısını yordamaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı engelli kardeşleri olan bireylerin ebeveynleri tarafından ihmal ve istismarına maruz kalınmasının onların benlik saygılarına hangi seviyelerde olumlu veya olumsuz etkilediğini ölçmektir. Ayrıca istismar ihmal ve benlik saygısı bazı sosyo-demografik verilere göre araştırılmıştır.

1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Engelli, yaralanma ya da fiziksel veya zihinsel bir rahatsızlık nedeniyle bazı hareketleri, duyuları veya işlevleri kısıtlanan kişidir. Bu tezin önemi engelli kardeşleri olan bireylerin ebeveynleri tarafından ihmal ve istismarına maruz kalınmasının bireylerin benlik saygılarına etkilerini saptamaktır. Ebeveynlerin veya sosyal çevrenin ilgi odağının engelli olan kardeşe kayabilmesi bu durumda kardeşlerin de duygusal ihmal ve istismar olmak üzere gerek ebeveynleri gerekse sosyal çevresi tarafından

diğer istismar ve ihmale uğraması beklenebilir. Çalışmamız bu açıdan gerek ebeveynlere gerekse toplumumuzun diğer bireyelerine farkındalık kazandırması açısından önem taşımaktadır. Yaptığımız bu çalışma, yapılacak olan diğer çalışmalara öncü ve yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1.5. SAYILTILAR

Araştırmamızın sayıltıları;

1. Araştırmaya katılanların sorulan soruları dürüstçe cevapladıkları varsayılmaktadır.

2. İstanbul ilindeki 10-12 yaş aralığındaki engelli kardeşe sahip bireyeler evreni oluşturmaktadır.

3. Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formu, ÇİTA-T ölçeği, Rosenberg benlik saygısı ölçeği ile ilgili değişkenler geçerli ve güvenilir olarak ölçmektedir.

1.6. SINIRLILIKLAR

Araştırmamızın sınırlılıkları;

1. İstanbul ilindeki 10-12 yaş aralığındaki engelli kardeşe sahip bireyelerle sınırlıdır.

2. Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formu, ÇİTA-T ölçeği, Rosenberg benlik saygısı ölçeği ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. BENLİK SAYGISI KAVRAMI

Benlik (self concept) bireyin kendi benliğini idrağı ve anlama şekli olarak açıklanır. Aynı zamanda benlik, kişinin vücudunun sınırları, becerileri, inançları ve gizil güçleri olarak da ifade edilmektedir.¹¹ Benlik insanların kendilerine yönelik bir bakış açıları ve kendilerini tanımlama becerileri de geliştirebildikleri bir durumdur. Kişilerin kendileri hakkındaki düşünceleri esas benliklerini meydana getirmektedir. Benlik kavramı, ruhsal açıdan kişinin etrafındaki kişileri ve olayları idrak etmesinde, tanımlayabilmesinde ve etrafına karşı reaksiyon gösterebilmesinde önemli etkiye sahiptir.¹²

Benlik kavramı çevrede olup bitenlerden etkilenecek gelişmeye başlar. Çocuklar benlik algısıyla dünyaya gelirler. Zamanla çocuklar çevresinin de etkisinde kalarak benlikleriyle ilgili olumlu ya da olumsuz inanışlar meydana getirirler. Olumlu benlik algısı meydana geldiği zaman ise kişi kendi ile ilgili olumlu bir inanışa ve algıya sahip olur.¹³

Benlik saygısı kavramı ise, kişinin kendisini kabiliyetli, önemli bir birey olarak idrak etmesidir. Bireylerin bu yönden kendilerini olumlu değerlendirmeleri de pozitif bir bireylik niteliği olarak görülmektedir. Benlik saygısının fazla olduğu kişiler, kendilerini değer görmeyi hak eden, saygı gösterilmesi gereken, faydalı bireyler olarak algılamaktadırlar. Ama kendilerini negatif değerlendiren kişiler veya kendilik saygısı az olan bireyler, kendilerini değersiz, güvensiz ve beceriksiz oldukları şeklinde değerlendirme eğilimindedirler. Benlik saygısı kavramı; kendiliği kabul, önemli görme ve diğer kişilerle eşit görme düşüncelerinin bütününe meydana getirmektedir. Ergenlerde kendi benliğini önemsiz görme, kuşku ve kendisini diğer bireylerin aşağısında görme eğilimi benlik saygısının azalmasına sebep olmaktadır.¹⁴

Benlik kavramı 2-6 yaş arasında gelişmeye başlar. Benlik algısı da bu zaman içerisinde benlik kavramı ile birlikte gelişir. Ancak benlik algısı gelişimini 10-11 yaşında tamamlar. Bundan dolayı benlik algısı benlik saygısı ile ilişkilidir. Benlik algısı,

¹¹ Fulya Temel, Ayşe Aksoy, **Ergen ve Gelişimi**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2001, s.21- 24.

¹² Adnan Kulaksızoğlu, **Ergenlik Psikolojisi**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1998, s. 98-99

¹³ Kuzgun a.g.e., s.74

¹⁴ Temel, a.g.e., s.22-24

benlik saygısı ve benlik kavramı konseptleri ile ilişkilendirilir. Benlik saygısı ilk olarak ebeveynlerin sözel ve sözel olmayan davranışları ile şekillenmeye başlar.¹⁵

Rosenberg benlik saygısını benliğe karşı istenen ve istenmeyen davranışlar olarak tanımlamaktadır.¹⁶ Benlik saygısı, kişinin kendisiyle olan uyumdur ve bu uyumla kişi kendi iradesiyle özdeşleşmeye başlamaktadır. Baumeister ve Tice benlik saygısını genel olarak benliğin değerlendirilmesi ve tipik olarak kişinin kendi hakkında çeşitli değerlendirme ifadelerini ne ölçüde desteklediği olarak tanımlamaktadırlar.¹⁷

Benlik saygısı, kişinin kişisel kabiliyetinin bir bileşeni olarak tanımlanmaktadır. Benlik saygısı, kendine ve başkalarına saygı, güven ve öz yeterliliğin fonksiyonudur. Benlik saygısı kavramı yeterlilikten türemektedir ve başarının artmasına olanak sağlar. Benlik saygısı bireyin düşünceleri ve yapmış olduklarının kendisi ve diğer kişiler açısından önemli bir etkiye sahip olmasıdır.¹⁸

2.1.1. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler

Benlik saygısı birçok çevresel faktörden etkilenmektedir. Bu faktörler başlıca; aile içi ve akranlarıyla olan ilişkiler, öğretmenlerin tutumu, kişilerin dış görünümü, yetenekler, ekonomik durumdur.¹⁹

Benlik saygısı duygusal, mental ve toplumsal kavramlardan meydana gelmektedir. Kişinin özgüveni, kabiliyetleri, bilgi ve becerileri, gerek ailesi gerek arkadaşları tarafından takdir görmek, fiziksel görünüşünü kabullenme benlik saygısını etkileyen faktörleri oluşturmaktadır.²⁰

Benlik saygısı gelişirken çocuğun bakım veren kişiyle kurduğu iletişim önemli bir yer tutmaktadır. Bebeklik ve çocuklukta bakım verenle iletişim kurulup olumlu benlik algısı oluştuğunda ilerleyen dönemlerde kişilerin diğer insanlarla olan iletişimini meydana getirmektedir.²¹

---

¹⁵ Kuzgun a.g.e., s.7.

¹⁶ Selda Koydemir, *Predictors of shyness among university students, Testing a self-presentational model*, Middle East Technical University, Ankara 2006, s.15 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

¹⁷ Roy Baumeister, Dianne Tice, *Self-esteem and responses to success and failure: Subsequent performance and intrinsic motivation*. Journal of Personality, 53(3), 1985, s.450-467.

¹⁸ Kaya Alim, Mesut Saçkes, *Benlik Saygısı Geliştirme Programının İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerine Etkisi*, Pegem Atif İndeksi, 2017, s.1-39.

¹⁹ Temel a.g.e., s.24-24

²⁰ Cotton Nancy, *A developmental model of self-esteem regulation*. New York, Direction in Psychiatry Yol 5, 1985, s.89-116.

²¹ Kohut, a.g.e., s.360-400.

2.1.2. Düşük-Yüksek Benlik Saygısı

Rosenberg, bireyler kendilerini tanımlama sürecinde pozitif bir bakış sergiliyorlarsa benlik saygıları fazla, negatif bir değerlendirme söz konusu ise benlik saygılarının az olduğuna değinmiştir.²²

Benlik saygısı yüksek olan kişiler yaşamlarında daha pozitif, sıhhatli ve sürekli kendilerini yenileyen, zorluklar karşısında daha dirençli olan ve çaba sarf eden bireylerdir. Bu kişiler mide rahatsızlıklarına daha az yakalanırlar. Farklılıkları kabul eden, toplumsal baskılara daha az boyun eğen bir yapıdadırlar. Benlik saygısı yüksek olan kişiler kendilerini aktive edebilen ve her konuda en iyisi olma niyeti içerisinde olan bireylerdir.²³

Benlik saygısının yüksek olması kişinin bulunduğu toplum içerisinde uyum sağlayıcı olmasını arttırmakta bilişsel, ruhsal ve sosyokültürel açıdan pozitif bir durum oluşmasına zemin oluşturmaktadır.²⁴

Benlik saygısı yüksek olan kişi kendisine ve çevresine saygı duyar ve kendisini toplum içerisinde değerli bir birey olarak görür. Benlik saygısı düşük olan kişiler ise, kendilerini değersiz, uyum sağlayamayan ve önemsiz bireyler olarak değerlendirmektedirler. Bireyin kendi benliğine yönelik saygısının bulunmadığı ifade edilmektedir.²⁵

Benlik saygısı düşük olan kişilerin kendilerine olan güven duyguları da düşüktür. Bunun içinde toplumun değerlerine ters düşeceğini düşündükleri fikirlerini de ifade etmekte zorlanırlar. Dışlanacaklarına dair düşünceleri mevcuttur. Genellikle gruplar içerisinde uyum sağlayan bir rolde bulunurlar. Grup içerisinde geri planda dururlar ve aktif bir dinleyici olurlar. Katılımcı olmak bu kişiler için risk oluşturur. Böyle bir tutum içerisinde olmaları bu kişilerin ikili ilişkilerini engeller ve samimi arkadaşlıklar kurmalarını sorunlu hala getirir.²⁶

---

²² Mediha Korkmaz, *Yetişkin Örnekleme için bir benlik saygısı ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, İzmir, 1996, s.3. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

²³ Gülden Uyanık, *Farklı Sosyo ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı ile ruhsal durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2000, s.11 (Uzmanlık Tezi).

²⁴ Ebru Suner, *Farklı liselerdeki ergenlerin benlik saygısı, akademik başarı ve sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişki*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim dalı, İzmir, 2000, s. 27 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

²⁵ Serdal Ünal, *Atılganlık Becerileri Eğitim Programının İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin atılganlık düzeyi ve benlik saygısı üzerindeki etkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı, İzmir, 2007, s.94 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

²⁶ Hasan Dilek, *Farklı Eğitim Programlarına Devam Eden Liseli. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı İle Annebalarının Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitim Anabilim Dalı, 2007, s.14 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Negatif benlik algısı birçok ruhsal ve zihinsel bozukluğun temelini oluşturmaktadır. Örneğin Schonfeld'in yaptığı çalışmada benlik saygısının depresif semptomlarla ilişkili olduğu görülmektedir.²⁷

Fox ve Perez'e göre benlik saygısı, akademik, spor ve psikoterapik tarafından şekillenmektedir. Yüksek benlik algısının pozitif etkisi başarılı davranışlar ve sonuçları meydana getirmesidir.²⁸ Coatsworth ve Conroy (2006) spor benlik saygısı ile doğrudan ilişkili olduğunu savunmuşlardır.²⁹

Bireyin benlik saygısı hem fazla hem de az olarak görülebilmektedir. Bu değişimler duruma göre farklılık göstermektedir. Yani birey kendisini iyi olarak algılıyorsa benlik saygısı fazla kötü olarak algılıyorsa benlik saygısı az olmaktadır. Bu ifadelerle bakılarak benlik kavramının bireyin kendisini açıklama durumu olduğu söylenebilir. Benlik kişinin bireyliğini değerlendirebildiği tarafını ifade eder. Bireyin bilinçli bir halde "becerileri, gayeleri, inançları, bedensel imajı" hakkında ifade edebildiği hislerinin, düşüncelerinin, değerlerinin bütününe kapsamaktadır. Yani bireyin kendi benliğini değerlendirme biçimidir, kendi özellikleriyle ilgili bilişsel bir tabloya sahip olmasıdır.³⁰

Kişiler benlik saygılarını yükseltmek adına çaba harcamaktadırlar. Yüksek benlik saygısı bireyi gerginlik ve negatif diğer durumlar açısından korumaktadır. Bireyin pozitif his ve uyumu yükselmekteyken düşük benlik saygısının endişe, depresif ruh haliyle ilgisi bulunmaktadır. Depresyon ve benlik saygısı ters yönde birbirleriyle ilişkilidir.³¹ Swann'a göre benlik saygısı bir dürtüdür ve bireylerin benlik saygılarını himaye altına almak ve arttırmak gereksiniminde olduklarını ifade etmiştir. Leary, bireylerin yaşama geldikleri andan itibaren olumlu duygulanma gereksinimi bulunduğunu ve benlik saygısını devam ettirmek için çaba sarf ettiğini söylemiştir.³²

Düşük benlik saygısı olan bireyler, kendilerini değersiz hissederler, problemlerin üstesinden gelmekte sorun yaşarlar, toplumsal baskılara çabuk boyun eğler, inanç ve davranışlarını çok çabuk çevresine göre şekillendirebilmektedirler.

---

²⁷ Irvin Sam Schonfeld, *Short research paper: An updated look at depressive symptoms and job satisfaction in first-year women teachers*, *Journal of Occupational and Organizational Psychology* 73.3, 2000, s.363-371.

²⁸ Koralı Pérez-Edgar, Nathan A. Fox, *Temperament and anxiety disorders*, *Child and Adolescent Psychiatric Clinics* 14.4, 2005, s.681-706.

²⁹ Douglas Coatsworth, David E., *Conroy. Enhancing the self-esteem of youth swimmers through coach training: Gender and age effects*. *Psychology of sport and exercise* 7.2, 2006, s.173-192.

³⁰ Murat Yıldız, Betül Çapar, *Orta Öğretim Öğrencilerinde Benlik Saygısı İle Dindarlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10.3, 2010, s.105.

³¹ Mark Leary vd., *Self-esteem as an interpersonal monitor: The sociometer hypothesis*, *Journal of personality and social psychology* 68.3, 1995, s.518.

³² Mark Leary, *Making sense of self-esteem*, American Psychological Society, 8(1), 1999, s.32-35.

Ayrıca gündelik yaşam stresin üstesinden gelmekte zorlanıp duygularını kontrol edemeyebilirler. Düşük benlik saygısı olan kişiler; bireysel ilişkilerde problem yaşamakta, çabuk incinmekte, güvensiz bir tutum içerisinde olmaktadır. Bunlara ek olarak bağımlı bir kişilik oluşturmakta, pasif agresif davranışlar sergilemekte, somatizasyon belirtileri oluşmakta ve bundan kaynaklı olarak depresif belirtiler göstermektedirler.³³

Erikson düşük benlik saygısı olan kişilerin, kendilerini yetersiz hissettiklerini, yalnız olduklarını, eleştirilere karşı daha alıngan bir tavır içerisindeydirler. Bunun sonucunda gerek akademik alanda gerekse kariyer alanında performanslarını olumsuz olarak etkilenmekte ve daha fazla hata yapmaya eğilimlidirler. Ayrıca hata yaptıklarında ise aşırı stresli ve kaygılı bir durum sergileyebilirler.³⁴

Kink'e göre benlik saygısı düşük olan kişilerde, evlilik öncesi cinsel deneyimlere ve gebeliklere daha yatkındır. Ayrıca düşük benlik saygısı olan bireylerin toplumsal baskıya daha çabuk boyun eğmekte olduğu görülmektedir. Bundan dolayı Hayes ve Fors düşük benlik saygısının sağlıksız bir durum olduğunu savunmaktadırlar.³⁵

2.1.3. Benlik Kuramları

2.1.3.1. Psikanalitik Kuram

Freud'a göre benlik 3 farklı parçadan meydana gelmektedir. Bunlar id, ego ve superego'dur. İd gelişim evriminin en eski kısmıdır ve id ile ilgili her şey doğuştan gelmektedir. ego ise düzenleyici, stabilize edici mantıksal parçadır. Egonun asıl amacı id ile superego arasında bir denge oluşturmaktır. Superego ise sosyal yargılardan meydana gelen parçadır.³⁶ (Öztürk, 2001:41).

İd kişiliğin biyolojik kısmını içermektedir. Bu biyolojik kısmı haz alma, acı, cinsellik, yeme gibi davranışlar oluşturmaktadır. İd'in temel görevi bu biyolojik ihtiyaçların giderilmesidir. Kişilerin özellikle çocukluk çağındaki davranışlarında id önemli bir etkidir. Yeni doğan bebeklerde idin şekillendirdiği biyolojik davranışlar ego tarafından sınırlandırılır.³⁷

³³ Koçak Torucu, *13-14 yaşındaki gençlerin sosyoekonomik düzeyi ve ana baba tutumlarındaki farklılıkların belirlenip benlik saygısına etkisinin araştırılıp karşılaştırılması*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 1990, s.5. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

³⁴ Fatma Nilgün Cevher, Mustafa Buluş, *Benlik Kavramı ve Benlik Saygısı: Önemi ve Geliştirilmesi*, Akademik Dizayn Dergisi, 2, 2007, s.52-64

³⁵ Cevher a.g.e., s.59.

³⁶ Neriman Aral vd., *Çocuk gelişimi*. Ya-Pa Yayınevi, Ankara, 2000, s.75-122

³⁷ Aral a.g.e., s.75-122

Fromm, insanların iki karakteri olduğunu savunmaktadır. Birinci karakter; insanların kişilik özelliklerini içerirken ikinci karakter ise toplum tarafından şekillendirilmektedir. Fromm'un savunduğu ikinci karakterin toplum tarafından şekillendirilmesi psikanalitiğin süper ego ile benzer özellikler taşımaktadır. Ancak Fromm; Freud'un aksine toplum tarafından şekillendiren benlikte libidonun etkisi üzerinde durmamıştır.³⁸

2.1.3.2. William James'in Benlik Kuramı

20. yy'ın ilk zamanlarında benlik kavramını programlı bir şekilde araştırmaya başlayan William James, benliği "bilen ben" ve "bilinen ben" olarak ayırarak iki farklı bölümde ifade etmiştir. "Bilinen ben"i nesne, "bilen ben"i özne diyerek birbirinden farklı düşünen James'e göre benliğin "bilinen benlik" kısmı bilimin alanına girecek benlik bölümüdür. Bilinen ben, başka kişilerin bireyi ne şekilde anlamlandırdıkları ile alakalı iken bilen ben, kişinin kendisine ait algı ve fikirlerinden meydana gelen, etrafında olan olayları farkında olarak sonuçlandırıp anlamlandıran kısımdır. James, başka kişilerin anladıkları "bilinen ben"i maddi, duygusal ve toplumsal benlik olarak üç bölümde araştırmışlardır. Maddi benlik, kişinin sahip olduğu dış görünüş ile alakalı özellikleri, aile ve kişinin elinde bulundurduğu maddi özellikleri içine alır. Toplumsal benlik, diğer insanların anladıkları özellikler şeklinde ifade edilmektedir. Bu konuda diğer bireylerin başka bireylerle ilgili düşüncelerinin sonucunda bireyin kendisine ait özelliklerinin farkında olmasıdır. Duygusal benlik bireyin hislerini ve elde etmek istediklerini içine alır.³⁹

2.1.3.3. Charles Horton Cooley ve Ayna Benlik Kuramı

Ayna benlik ilk defa Cooley tarafından ifade edilmiştir. Bu kurama göre, bireyin özünü nasıl anladığı ve yorumladığı, rutin yaşantılarda diğer insanlarla bulunduğu iletişimlerden etkilenir. Cooley bu kuramı ile bireyin etrafındaki kişilerin bireye sosyal bir yansıma olacağını ifade eder. Böylelikle, başkalarının kendisi hakkındaki negatif düşünceleri olduğunu belirtenler, kendilerine dönük benliklerini negatif olarak biçimlendirirler.⁴⁰

Gerçek benlik ve olması istenen benliğin arasında belirgin farklılık olmaması gerektiğini belirten Cooley, benliği üç faktöre ayırmıştır. 1. Başkalarının bireye yönelik düşüncelerinden meydana gelen benliğin çevresel yönüdür. 2. Diğer insanların bireyin

³⁸ Wyndol Furman vd., *Adolescents' working models and styles for relationships with parents, friends, and romantic partners*. Child Development, 73 (1), 2002, s.241-255.

³⁹ Seymour Epstein, *The self-concept revisited: Or a theory of a theory*, American psychologist 28.5, 1973, s.404.

⁴⁰ No Rbert Wiley, *Bakhtin's Voices and Cooley's Looking Glass Self*. Interdisciplinary Journal For Germanic Linguistics and Semiotic Analysis, 14(1), 2009, s.101-121.

tutumları hakkındaki düşüncelerinin bireyde oluşturduğu reaksiyonlardır, kişinin diğer bireylerin içerisinde görmüş olduğu değer şeklinde ifade edilebilir. 3. Özgüven, çekingenlik gibi benlikte oluşturulan ruhsal reaksiyonlardır.⁴¹

2.1.3.4. Hümanistik Benlik Kavramı

Rogers'ın oluşturduğu benlik kuramında, bütün insanlar benlikleri ve kişilikleriyle ilgili bir arayış içerisinde olduğunu savunmaktadır. Bu süreçte insanlar benliklerini oluştururken özgürdürler ve istedikleri anda istemedikleri davranışları değiştirebilirler. Rogers'a göre bilinç dışında var olan bir benlik olduğunu savunmaktadır.⁴²

Rogers kişinin kendisi hakkında olan inanış ve düşüncelerinin yanında toplumsal etkininde önemi üzerinde durmaktadır. Rogers ebeveynleriyle kurulan güvenli bağlanma ve karşılıklı sevgi ile benlik kavramlarının daha güçlü olacağını ve bununla beraber olumlu benlik algısının gelişeceğini savunmaktadır.⁴³

Maslow'un oluşturduğu kuramda benliğin yeri oldukça önemlidir. Maslow insanı bir bütün olarak ele almış ve insanların ihtiyaçlarını hiyerarşik olarak giderilmesi gerektiğini savunmaktadır.⁴⁴

Maslow'un kendini gerçekleştirmiş bireylerde olması gereken kişilik özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- Kendisini ve çevresini kabullenme.
- Karşılaştığı sorunlara rağmen hayattan zevk almak.
- Diğer insanlardan komut beklemeden bir şeyleri gerçekleştirmek.
- Yaratıcı olmak.
- Nükteci olmak.
- İçtenlik, tabiiyet, samimiyet.
- Takdir edebilme.
- Kişisel yaşamın gizliliğini korumak ve önem vermek.

⁴¹ Wiley a.g.e., s.101-121.

⁴² Esra Aslan, *Benlik Kavramı Ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri*, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi (4), 1992, s.7-14.

⁴³ Elif Üstün, Akman Berrin., *Korunmaya muhtaç çocukların benlik algısının incelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 23.23, 2002, s.229-233

⁴⁴ Ersin Altıntaş, Mücahit Gültekin, *Psikolojik Danışma Kuramları*, Aktüel Yayınları, İstanbul, 2003, s.100-128.

- Atılganlık.
- Diğer insanlara karşı eşit tutuma sahip olmak.
- Yeni kùltùrlere karşı açık olmak.⁴⁵

2.1.3.5. Rogers Benlik Kavramı

Rogers benlik kavramını kişinin kendi hakkında oluşturduğu olumlu veya olumsuz yorumlar olarak nitelendirmektedir. Bu yorumların bir araya gelmesiyle benlik kavramı oluşur. Rogers insan davranışlarının süregelen bir kavram olduğunu bundan dolayı insan davranışlarını belirli sınırlar içerisinde değerlendirmenin yanlış olduğunu savunmaktadır. Rogers'a göre benlik kişilerin davranışlarını kontrol edemez, düzenleyemez. Tecrübelerden meydana gelen benlik bilinçli bir benliktir. Buna dayanarak bilinçdışından meydana gelmiş hareketlerin tanımlanması yapılamamaktadır.⁴⁶

Sağlıklı bir benlik gelişimi için koşulsuz şartsız kabul edici bir ortamda büyümek önemlidir. Koşulsuz şartsız kabul, kişinin tüm davranışlarına rağmen sevgi ve saygıyı hak ettiğini savunan bir görüştür. Yaptığımız her eylem çevremiz tarafından onaylanmayabilir hatta bu eylemlerimiz yüzünden ceza alabiliriz. Tüm bunların yanında bir birey olarak bizler yanlış eylemlerimizle de sevgi ve saygı görmeyi hak ediyoruz. Eylemler kabul edilmeyebilir fakat insanlar koşulsuz şartsız kabul edilir. Bu görüşün ebeveynlere önerdiği söylemler "Bu tutumlarını kabul etmiyor ve onaylamıyorum fakat sen benim için oldukça kıymetlisin. Seni seviyorum ve sana saygı duyuyorum" şeklindedir.⁴⁷

---

⁴⁵ Yıldız Kuzgun, *Psikolojide İnsancı Yaklaşım*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi,(40): 1985, s.519

⁴⁶ Altıntaş a.g.e., s.100-128.

⁴⁷ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı* Remzi Kitapevi, İstanbul, 1990, s.243-270

2.2. ENGELLİ TANIMLARI

Bireyin doğum anında veya sonra herhangi başka bir sebeple fiziksel, bilişsel, psikolojik, duysal ve toplumsal becerilerini farklı seviyelerde yitiren kişilere engelli denilmektedir.⁴⁸ "Özürlü" ve sakat" kelimeleri ülkemizde yakın geçmişe kadar sık kullanılıyorken olumsuz anlam ifade eden bu kelimeleri kullanılmak yerine "engelli" kelimesi yer almaya başlamıştır.⁴⁹ (WHO) Dünya Sağlık Örgütü de engelli tarifini, bireyden veya bir bütün olarak insanların bedensel işlevlerini yapabilmesinde kısıtlılık veya noksanlık diye ifade etmektedir.⁵⁰

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), engelliliği sınıflandırarak aşağıdaki gibi tanımlamıştır.

1. Yetersizlik: "Bireyin anatomik, ruhsal, bedensel yapısında meydana gelen kaybı olarak belirtmektedir. Aynı zamanda yetersizlik tarifi bireyin organlarındaki bozuklukları da dahil etmektedir.
2. Özürlülük; "Bireyin sağlık durumunda bir bozukluk oluşmasının sonucunda meydana gelen yetersizlik, bireyin becerilerinin normal duruma göre düşüş göstermesi ya da tamamen kullanamaması biçiminde de ifade edilmektedir."
3. Engellilik; Bireylerin kendilerinden beklenen yaş, cinsiyet, eğitim ve kültür seviyelerine göre normal görülen yaşamın gerekliliklerini uygun biçimde yerine getirememesidir.⁵¹

ILO'nun açıkladığı engelli tanımına bakacak olursak "engelli" doğuştan (genetik, yakın akraba evlilikleri) ya da doğumdan sonra herhangi bir nedene (kaza, hastalık) bağlı olarak (görme, konuşma, duyma, el-kol-bacak motor becerilerindeki bozukluklar ve dahili iç hastalıkları) ve psikolojik yönden yeterli gelişme gösterememiş kişilerdir.⁵²

Geçmişten günümüze kadar olan zamanlarda engelli kişiler ortadan kaldırılma, yaşamlarına son verilme, toplum dışına atılma gibi insanlık dışı davranışlara maruz bırakılmışlardır. Fakat çağımıza da engellilik en çok üzerinde durulan sağlık

⁴⁸ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı a.g.e.

⁴⁹ Arzu Besiri, *Yoksulluk ekseninde engellilerin eğitimi*, TBB Dergisi 83, 2009, s.353-374.

⁵⁰ World Health Organisation, *International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps*, 1980, s. 28.

⁵¹ World Health Organisation a.g.e., s.28

⁵² Seymen Aytemiz, Bolat T. *Örgütlerde bedensel ve zihinsel engelli iş gören ayrımcılığı: uygulamalı etik boyutuyla bir değerlendirme*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakemli Dergisi, 2005, 6: 35-45.

sorunlarından bir tanesi olmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) ve DSÖ genel kurulu engelli şahısların sosyal hayata uyum sağlamaları için bir çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmanın birincisi 75 ülkenin katılım sağladığı DSÖ' nün 1970'lerin sonunda "Yaygın Toplumsal Rehabilitasyon (YTR) ile çalışması ile yapılmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne ilave olarak 9 Aralık 1973 de bütün insanlığın tarihinde engellilerle ilgili olarak ilk uluslar arası kabul edilen "Engelli Hakları Sözleşmesi" kabul edilmiştir.⁵³

Yetersizlik/güçlük sonucunda kişinin yaş, cinsiyet, kültür ve sosyal yaşamında toplumun olağan kabul gördüğü davranışlar gösterememesi sebebiyle, kişinin adaptasyonunda ortaya çıkan arızalar, kişide engellilik halinin olduğunu belirtir.⁵⁴ Yetersizlik/güçlük her zaman her olayda bir engel olmayabilir. Gözlük kullanan birey görme kaybını gözlük kullanarak hayatını devam edebiliyor ve ruhsal ve toplumsal yardıma gereksinim duymuyor herhangi bir eğitim almıyorsa bu kişi için engellidir diyemeyiz. Öteki yandan, kişi özel araç ve gereçlere, eğitim gerektiren özel yöntemler, özel eğitim uzman, psikolog personeline gereksinimi oluyorsa o zaman görme engelli olduğunu ifade edebiliriz.⁵⁵

Zihinsel engellilik tarihi süreçte geçmişten günümüze toplum arasında çok zamanlar hoş karşılanmayan hakaret anlamı taşıyan yanlış kötü ifadeler kullanılmış ve kullanılmaya da devam edilmektedir. Bilimsel olarak ilk kullanılmış tanım "idiocy" nin olduğu düşünülmektedir. Kullanılan bu tanım Yunancadan gelen "meslek edinmemiş birey" veya "becerisi olmayan işçi" anlamı taşımaktadır. 1938 yılından itibaren Latince kelime olan biraz daha hafif düzeyde olanlar için "zayıf" veya "güçsüz" anlamı içeren "imbecility" tanımı kullanılmıştır. Daha hafif düzeyler için "imbecil" den daha da hafif, normale çok yakın olanlara da "simpleton" kelimesi kullanılmıştır.⁵⁶

Engellilik; Birleşmiş Milletler Sakat Hakları Bildirgesinde "Bireysel veya sosyal hayatta kendi başına yapılması gerekli işlerini fiziksel ya da psikolojik becerilerini, genetik veya sonrasında olan herhangi bir eksiklik sonucunda gerçekleştiremeyenler şeklinde ifade edilmektedir. Farklı bir şekilde ifade edilecek olursak hareket becerisini yitirmiş veya sınırlanmış kişilerdir.⁵⁷

---

⁵³Akdemir a.g.e., s.82-91.

⁵⁴ Mehmet Özyürek, **Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi**. Ankara: Kök. 2013, s. 45-46

⁵⁵ Adnan Kulaksızoğlu, **Farklı Gelişen Çocuklar** (II. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Akademik Yayıncılık. 2015, s.57

⁵⁶ Süleyman Eripek, **Zihinsel Engelli Çocuklar**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1996, s.1-50.

⁵⁷ Mustafa Aslan, Selim Şeker, **Engellilere Yönelik Toplumsal Algı ve Dışlanmışlık**. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu 2011, s 449-463

Zihinsel engel ile yapılan en genel tanımı Amerikan Zihinsel Özürlüler Derneği'nin (AAMD, American Association of Mental Deficiency) yapmıştır. Yapılan tanıma göre, zihinsel engellilik; zihinsel işlevlerinin normalin altında yani düşük olması kişisel bakım becerilerini yerine getirememe, iletişim kuramama, sosyal becerileri yerine getirememe, toplumsal hayata katılamama, güvenlik ve sağlık, akademik beceri, boş vakitlerini kullanamama ve meslek yaşamında bir veya birden fazla sınırlılığının var olması biçiminde ifade edilmiştir.⁵⁸

2.2.1. Engelli Bireylerde Kardeş İlişkisi

Bireyler ilk doğdukları andan başlayarak kendilerine sosyal destek arayışına beklerler. Bedensel ya da ruhsal anlamda sağlıklı olmayı devam ettirebilmek için güvенеbilecekleri dostlarına ihtiyaçları vardır. Kardeşlerde bu güven ihtiyacını en iyi karşılayan kişilerdir.⁵⁹

Kardeşlik ilişkisi, başka sosyal ilişkilere göre bakıldığında hayatın en önemli zamanlarda duygusal ve bedensel olarak birbirlerine daha kuvvetli bağlanması sağlanır. Kardeşler kesilmeyen bir bağı sürdürmekle birlikte, kurulan bu bağla ellerindeki güçlerini başka sosyal ilişkileri içinde kullanırlar.⁶⁰

Engelli bireyin aileye girmesiyle; aile düzeninin yapısında, işleyişinde, aynı zamanda ailedeki bireylerin kendi aralarındaki ilişkilerinde, aile içi rollerinde iyi ya da kötü etkisi görülecektir. Kardeşlerin aralarındaki yaşanana problemler, kardeşlerden birinin becerilerinin "üstünlüğü" veya "eksikliği" meydana çıkabilmektedir. Engelli kardeşe göre daha becerileri iyi olan normal çocuk, fakat engelli çocuğa da "dışlayıcı" veya aşırı "korumacı" davranışlar gösterebilirler.⁶²

Engelli kardeşi olan çocuklar kardeşlerindeki farklılığı algılamaya uğraşırken, öteki taraftan da kardeşi normal sayılan akranlarına göre daha çok görev aldıklarını ve ebeveynlerinden engelli kardeşe göre daha az ilgilenildiklerini hissedebilmektedirler.⁶⁴ Seligman'e göre engelli kardeşi olan çocukların uyum

⁵⁸ Burak Doğançün, *Türkiye'de sık karşılaşılan psikiyatrik hastalıklar*. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri. Sempozyum Dizisi, 2008, s: 157-174.

⁵⁹ Goetting a.g.e., s.703-714.

⁶⁰ Duane Buhrmester, Wyndol Furman, *Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence*. Child Development, 61, 1990, s.1387-1398.

⁶¹ Alev Girli, *Normal zekalı kardeşlerin zihinsel engelli kardeşe yönelik kabul düzeylerinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir, 1995, s.11 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁶² Judy Dunn, *Annotation sibling influences on childhood development*. Journal Child Psychol, 29 (2), 1988, s.119-127.

⁶³ Ayşegül İçöz, *Zihinsel engelli bir çocuğa sahip aile bireylerinin kaygı düzeylerinin incelenmesi*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2001, s.2-14 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁶⁴ Şenel a.g.e., s.33-39.

sorunları, bakım gerektiren sorumluluklar, engelinden kaynaklanan zorlukları ebeveynlerin engeli olan çocuğa olan davranışlarıyla bağlantılıdır.⁶⁵

Ailenin büyük olması; sosyo-ekonomik seviyesi, dini inançları, beklenti ve tutumları, engelli kardeşin ve engelli olmayan normal kardeşin özellikleri, eğitim görmüş mental engelli çocukların kardeşlik bağları ve eğitim almamış mental engelli çocukların kardeş bağlarındaki değişimler etkileşim içerisindeki çocukların engelli kardeşine uyumunu, göstereceği davranış ve duygusal hareketlerini oldukça etkilemektedir.⁶⁶

Kardeşler aile eğitiminin önemli bir kısmında yer almaktadır. Mental eksikliği olan kişiler genelde kardeşini kendine rol model alarak taklit yoluyla farklı kavram ve yetenekler kazanabilirler. Normal kardeşin yaşıt olarak engelli kardeşine destek olması mental eksikliği olan kardeşin gelişimini daha olumlu sonuçların olacağı öngörülmektedir. Yani, düzenli olarak normal kardeşin, engelli kardeşini destek olduğu zamanlara kardeş destekli öğretimi de denilebilmektedir.⁶⁷

Normal kardeşlerle harcanan vakitler, çocukların bütün gelişme gösteren dönemlerinde çok önemli görülüyorken, engelli çocuğu olan ebeveynlerde süren kardeşlik bağlarının yapısında ve kardeşlerin rollerindeki ayrılıklarda daha net açığa çıkmaktadır. Böyle ailelerde hem engelli hem de normal çocuklarının birçok kardeşin beğendiği ayrıca gelişimleri içinde faydalı oldukları hayatlarından eksik olabilirler Normal olan kardeşlerin aralarındaki ilişkide, kardeşlerin yardımlaşma, öğretme faaliyetleriyle, iki kardeşinde tatmin edici ve anlamlı faaliyetler içinde, bir düzen bulunur. Fakat kardeşlerden birinin engelli oluşu, bu düzeni bozmaktadır. Örneğin mental yoksunluğu olan bir engelli kardeşin var oluşu, kardeşlik bağının doğasını tümüyle sarsmaktadır.⁶⁸

Engelli kardeşe sahip olarak büyüme bireylerin hayatlarında birçok farklılıkların oluşmasına sebebiyet verir. Bu farklılıklar kişilerin psikolojik uyum ve gelişimleridir. Engelli kardeşe sahip olmak psikolojik uyum ve gelişimlerde zorluklar çıkarabilir ve bu zorluklar sonucunda bir takım problemler meydana gelebilmektedir.

---

⁶⁵ Milton Seligman, *Sources of psychological disturbance among siblings of handicapped children*. Personnel and Guidance Journal, 61 (9), 1983, s.529-531

⁶⁶ Emine Ahmetoğlu, Aral N. , *Zihinsel Engelli Çocukların Kardeş İlişkilerinin Anne ve Kardeş Algılarına Göre Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksek Okulu, Bilimsel Araştırma ve İncelemeler, Yayın No: 6, Ankara, 2004, s.237.

⁶⁷ Alparslan Karabulut, Yusuf Ziya Tavil, *Zihin Engellilere Kardeş Aracılığıyla Sunulan Öğretim Programının Oyun Kurallarının Öğretiminde Etkililiği*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16(3), 2016, s.884-901.

⁶⁸ Seltzer Judith, *Relationships between fathers and children who live apart: The father's role after separation*. Journal of Marriage and the Family, 16(3), 1991, s.79-101.

Bu problemlerin en başında bireylerin sosyal ve duygusal yaşamları olduğu görülmektedir.⁶⁹

Engelli kardeşe sahip olan çocuklar diğer erişkinlerin engelli bireylere karşı sahip oldukları farkındalığın aksine, kardeşlerini diğer çocuklardan ayrı görmemektedir. Ayrıca çocuklar kardeşlerini kendi benzer özellikleriyle betimlemektedirler. Kardeşleriyle daha önce hiç tanışmamış olan kişilere 'onları nasıl tarif ederdiniz' diye sorulduğunda, çoğunun tarifinde kardeşinin engel durumundan söz etmediği görülmektedir.⁷⁰

Zihinsel engelli bireylerin kardeşleri ile yapılan çalışmada kız kardeşlerin bakım ve yaşamıyla daha fazla ilgilendiği görülmektedir.⁷¹ Engelli kardeşe sahip olmak engelli olmayan çocukların empati ve farkındalık seviyesini arttırmakta, diğer insanlara karşı daha saygılı olmasını sağlamaktadır.⁷² Ancak bunun yanında engelli kardeşe sahip olan kişilerde yalnızlık hissi olduğunu ve gelecekle ilgili kaygı duydukları görülmektedir.⁷³ Engelli kardeşe sahip olan çocukların başa çıkmada sorunlar yaşadığı ve bu durumda kardeşinin engel türünün önemli olduğu görülmektedir.⁷⁴

---

⁶⁹ Susan McHale, Wendle Gamble, **Sibling Relationships of Children With Disabled and Nondisabled Brothers and Sisters**. *Developmental Psychology*, 25 (3), 1989, s.421-429.

⁷⁰ Stalker Kirsten, Connors Clare, **Childrens' perceptions of their disabled siblings: She's different but it's normal for us**. *Children and Society*, 18 (3), 2004, s. 218-230.

⁷¹ Gael Orsmond, Seltzer Marsha Mailick, **Siblings of individuals with autism or down syndrome: effects on adult lives**. *Journal of Intellectual Disability Research*, 51 (9), 2007, s.683

⁷² Burcu Ertürk, **Entegre eğitime katılan ve katılmayan engelli çocukların kardeş ilişkilerinin anne ve kardeş algılarına göre değerlendirilmesi**. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Edirne, 2009, s. 40 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

⁷³ Şükrü Uğuz vd., **Zihinsel ve/veya Bedensel Engelli Çocukların Annelerinin Anksiyete, Depresyon ve Stres Düzeylerinin Belirlenmesi**. *Klinik Psikiyatri*. 7, 2004, s.42-47.

⁷⁴ Ayşe Aksoy ve Gonca Berçin Yıldırım, **Farklı Engel Grubundan Engelli Kardeşe Sahip Çocukların Kardeş İlişkileri ile Kardeşlerini Kabullenmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 8.3, 2008, s.751-779.

2.3. İSTİSMAR VE İHMAL

Çocuk istismarı tarihsel olarak oldukça eski bir dönemde görülmeye başlamıştır. 1883 senesinde “Çocuklara Kabalığın Önlenmesi” adıyla İngiltere’de bir dernek oluşturulmuştur. John Caffey, uzun kemik çıkıkları, subduralhematom ve intraoküler kanaması olan çocukları anlattığı bir yazı yazmıştır. Ama sebebin travmaya neden olan temeli hakkında bir fikir beyan edilmemiştir. Tarihsel açıdan önem arz eden durum ise Kempe ve arkadaşlarının 1962 senesinde sorunu “Dövülmüş Çocuk Sendromu” olarak anlatmalarındır. “Sallanmış Çocuk Sendromu” kavramı ise kaynaklara 1974 senesinde Caffey tarafından girmiştir. Caffey, subdral kanamaya sebep olarak sallama epizodlarını ifade etmiştir.⁷⁵

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)’ nün 1999 senesi çocuk istismarına ilişkin açıklaması; çocuğa yönelik olumsuz davranış, özgüven, beceri ile alakalı genel haline, hayatına, sağlık durumuna, ilerlemesine, şahsi önemine olumsuzluk getirebilen, ruhsal ve bedensel olumsuz tutumlar, cinsel, istismar veya ihmal ve çocuğun ekonomik getiri adına kullanılmasını barındıran bütün şiddetli tutumların çocuk istismarı olduğu ifade edilmiştir.⁷⁶

Çocuk ihmal ve istismarı çok eski zamanlardan itibaren görülen ve her toplumsal olguda yer alan fakat gizli tutulan, toplumsal ve sağlıkla ilgisi bulunan bir sorundur.⁷⁷

Taner ve Gökler, ebeveynler, bakım veren kişi gibi erişkinlerden kaynaklı çocuğun amaç alındığı, sosyal kaideler ve uzman bireylerce, çocuğun ilerlemesini sekteye uğratan, zarar verici olarak adlandırılan, sınırlayıcı hareket ve hareketsizliklerin, zarar verici etmenlerin bütünüdür. Bu davranışlar sonucunda çocukların bedensel, psikolojik ve toplumsal alanda zarara uğraması ve emniyetlerinin zedelenmesinin söz konusu olduğunu ifade etmişlerdir.⁷⁸

Çocukluk döneminde yaşanan travmalar, çeşitli sebepleri ve aile kümesi içerisinde olumsuz neticeleri olan, sağlık açısından, hukuki yönden, bireyi gelişim ve ruhsal-toplumsal yönden etkisi altına alan önemli bir problemdir.⁷⁹ “Çocuk istismarı, harcanması, incinmesi, kullanılması” şeklinde de düşünülebilecek bu ifadeler yerine,

---

⁷⁵İlkay Güner vd., *Çocuklarda sosyal ve medikal bir problem; istismar*. Van Tıp Dergisi, 17(3), 2010, s.108-113.

⁷⁶Fulya Yazar, Füsün Yarış, *Birinci basamakta çocuk istismarı ve ihmeline yaklaşım*. Türkiye Aile Hekimliği Dergisi, 15(4), 2011, s.178-183.

⁷⁷Güven Bahar vd., *Çocuk İstismarı Ve İhmali: Bir Gözden Geçirme*. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 4(12), 2009, s. 51-65

⁷⁸Yasemin Taner, Bahar Gökler, *Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri*. Hacettepe Tıp Dergisi. 35, 2004, s.82-86.

⁷⁹Bülent Kara vd., *Çocuk İstismarı*, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 47: 2004, s.140-151

bütünü kapsayan bir ifade olan “çocuk istismarı” kavramı kullanılır. Ama buna rağmen dünya geneline yönelik bir tanımlama yapabilmek oldukça zordur. Sosyal ve kültür açısından farklılıklar olması genel bir tanımlama yapılmasını da zorlaştırmaktadır. Bu durum istismar konusunun farklı alanlarda farklı yönleriyle ele alınmasıyla da alakalıdır.⁸⁰ Yani hukuki açıdan çocuk istismarı ele alınırken istismarcı kişinin maksadına yönelirken, sağlık alanında çalışan bir kişi ise istismarın neticesi üzerinde durmaktadır. Birçok kültürlerde gerçekleştirilen araştırmalarda, çeşitli kültürlerin çocuğa yüklediği anlam ve genel olarak geçerli olan disiplin sistemlerinden dolayı evrensel bir tanımlama gerçekleştirmek imkânsız bir durum olmaktadır. Çocukluk döneminde cinsel, bedensel, ruhsal istismar ve ihmal durumu psikiyatrik problemi olan kişilerde ve toplumda fazla görülmektedir. Son senelerde çocukluk döneminde istismar ve ihmallerin artış gösterdiği görülmüş ve bir sağlık problemi haline gelmiştir.⁸¹

2.3.1. Fiziksel İstismar ve İhmal

Fiziksel istismar, çocuğun bedeninin zarar görmesi ve vücudunda dışsal bir etkinin neden olduğu belirtilerin oluşması, olumsuz bir davranışın sergilenmesi şeklinde ifade edilmektedir. İstismara maruz kalan kişilerde; ezilmeler, kırık ve çıkıklar, morartı, sigara söndürme izleri ve iç kanama gibi durumlar görülmektedir.⁸²

Bedensel istismara maruz kalan çocuklar genellikle erişkin kişilerle iletişim kurmaktan uzak dururlar ve kendilerine temas edilmesinden, fiziksel yakınlık kurulmasından rahatsızlık duyarlar. Bununla birlikte etkileşim yapmakta zorlandıkları için daha bağ kurmaları gerekmeyen ilişkilere girerler ve toplumsal problemler görülür. Mağdur çocuklar ebeveynlerinden çekinirler ve çekindikleri için de dürüst davranamazlar. Öfkeli veya içe kapanık bir yapıları vardır ve erişkinlerin odağında olabilmek adına olumsuz tutumlar gösterirler.⁸³

Fiziksel istismarın bireyde oluşturduğu etkiler gözle görülebilir bir haldedir. Bunun içinde en çok odaklanılan ve çalışılan türdür. UNICEF’ in istismarı tanımı şu şekildedir: “Kazayla meydana gelmeyen, yapılmaması gereken, çocuğa hem ruhsal hem de fiziksel zararlar veren ve işlevselliğini etkileyebilecek şiddet davranışıdır.” Yapılan bu tanıma göre; yüze veya bedenin başka bir bölgesine darbe alma, boynunu sıkma, ısırma, evden dışarı atma gibi durumlar fiziksel istismara girmektedir. Yargının

⁸⁰ Judith Lewis Herman vd., B.A., *Childhood Trauma in Borderline Personality Disorder*, American Journal of Psychiatry, 146 (4): 1989, s.490-495.

⁸¹ Gayla Margolin, Elena Gordis, *Children’s Exposure to Violence in the Family and Community*, American Psychological Society, 13 (4): 2004, s.152-155.

⁸² Pelcovitz David vd., *Adolescent Physical Abuse: Age at Time of Abuse and Adolescent Perception of Family Functioning*, Journal of Family Violence, 15 (4):2000, s.375-389.

⁸³ Yaşar Tıraşçı, Süleyman Gören, *Çocuk İstismarı ve İhmali*, Dicle Tıp Dergisi, 34 (1):2007, s.70-74.

ifadelerine görede, çocuğun evden kovulması, gecesini sokakta geçirmesi adalet ve insafa ters düşen bir durum olarak değerlendirilmiştir. Yine yargının vermiş olduğu bir karar göre ağlayan çocuğuna kızan bir baba hapis cezasına çarptırılmıştır.⁸⁴

Etrafındaki bireylerin çocuğun gelişim ve ilerleme sürecine olumsuz etkileri olması neticesinde çocuğa çevresel olanakların sağlanamaması, bu kaynakların eksik kalması neticesinde fiziksel ihmal görülmektedir.⁸⁵ Fiziksel ihmalde çocuğun suistimal edileceği bilinmesine rağmen alınması gereken önlemler alınmamaktadır. Sağlık şartlarının yetersizliği, çocuğun bazı maddelerle karşılaşması, güvenliğinin sağlanamaması, beslenme yetersizliği ve ebeveynlerin denetimini sağlayamaması fiziksel ihmaller arasına girmektedir.⁸⁶

2.3.2. Cinsel İstismar ve İhmal

Cinsel istismar istismara neden olan kişinin diğer kişiden güç ve denetim açısından daha baskın olduğu ve karşıdaki kişiyi sadece cinsel arzuları için kullanma amacı taşıdığı bir istismar çeşididir. Kara ve arkadaşlarının yaptıkları tanımlamaya göre, cinsel istismar, ruhsal-çevresel sürecini bitirmemiş ve yaş olarak küçük olan kişinin ya da bir adolesanın bir diğer erişkin ya da adolesan tarafından cinsel arzularının giderilmesi gayesiyle kullanılmasıdır. Cinsel istismar evrensel düzende birçok alanda da problem olarak görülen bir durumdur. Yani; ebeveynlerin sosyal, iktisadi ve ruhsal niteliklerinden, çocuğun yaş aralığı, hangi cinsiyette olduğu, ailesel özellikleri, kaç kardeş olduğu, şehir veya köyde yaşıyor olması, gelişimsel özellikleri ve ruhsal özellikleri, ebeveynine yönelik sergilediği hareketleri aile içerisinde gösterilen şiddetin nedenleri olarak gösterilebilir. Cinsel istismar konusuna yönelik yapılan çalışmalar, aile bireyleri tarafından çocuğa şiddet davranışının olmasında, tehdit doğuran bu etmenler birbiriyle ilişki halindedir. Birbirlerini etkilemektedirler.⁸⁷

Çocukların cinsel ilerlemesine olması gereken seviye de özen gösterilmemesi, çocukların cinsel istismar karşısında sakınılmaması ve alakasız olunması 'cinsel ihmal' ifadesiyle açıklanmaktadır.⁸⁸ Çevre açısından onay görmeyen ve ruhsal yönden fazla zarara neden olan cinsel istismar çeşidi, aile içerisinde ya da akrabalık ilişkisi olan bireyler tarafından meydana gelmektedir. Ama bu kişilerin ortaya çıkması

---

⁸⁴Emine Akyüz, **Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması**. Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 2000, s.559-560.

⁸⁵Neriman Aral, Figen Gürsoy, **Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı**. Milli Eğitim Dergisi, 2001; 151:36-39.

⁸⁶ Aral a.g.e., s.36-39

⁸⁷Diğdem Pişi, **İstismar ve İhmale Uğrayan Çocukların Psiko-Sosyal Özellikleri**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2013, s.50-77 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

⁸⁸ Aral a.g.e., s.36-39

oldukça zordur. Cinsel istismar türü cinsel tatmini çocuklardan isteyen bireyler tarafından gerçekleştirilen bir suç türüdür.⁸⁹

2.3.3. Duygusal İstismar ve İhmal

Duygusal istismar ve ihmal çokça karşılaşılan bir ihmal çeşidi olmasına rağmen, bu ihmal çeşidinin bilinmesinde, açıklanmasında, ayırımına varılmasında ve hukuki yönden ispatlanmasında zorluklarla karşılaşmaktadır. Fiziksel ve cinsel istismar çeşitlerinde çoğunlukla duygusal istismar ve ihmal de bulunur. Duygusal istismar ya da ihmal olaylarında diğer ihmal ve istismar çeşitlerinin de yer alması mümkündür fakat yalnızca duygusal istismarın bulunduğu durumlarla da karşılaşılabılır. Kişiler, fiziksel ve cinsel istismarın etkilerinden kurtulsalar bile duygusal istismarın izlerini taşımayı sürdürebilirler. Duygusal istismar ve ihmal, çocukların en çok karşılaştıkları istismar ve ihmal şeklidir. Duygusal istismarı ortaya çıkaran sebeplerin çoğu, genellikle çocuk ve adolesanların samimi oldukları erişkinlerden kaynaklanır.⁹⁰

Çocukların medyatik dizi ve reklam filmlerinde gösterilmeleri, çocukların para veya mal karşılığında kullanılabilen bir vasıta haline gelmelerine neden olur. Ebeveynler bu çekimlere razı oldukları için çocuklarını fiziksel ve duygusal açıdan istismar ve ihmal etmişlerdir. Çocuk ihmal ve istismarın farkında olmadan yaptığı işten keyif alsın ve gülsün de çocuğun bu işlerde kullanılması ciddiye alınmalı ve tehdit edici bir durum sayılmalıdır.⁹¹

Fiziksel istismar ve ihmale rastlanan durumların %90'ında duygusal istismar ve ihmal de yer alır. Buna rağmen uzunca bir dönem duygusal istismar ve ihmalin, fiziksel ve cinsel istismardan daha az tehlikeli olduğu düşünülmesi için bu kavram hakkında yeterli sayıda araştırma yoktur.⁹²

Ebeveynlerinin olumsuz yorumlarıyla sık sık karşılaşan, gerekli sevgi ve alakayı göremeyen çocuklar, özgüveni düşük bir benliğe sahip olmalarıyla birlikte anti sosyal hareketlerde de bulunurlar. Aynı zamanda duygusal istismar çocukların fizyolojik ve bilişsel gelişimlerini yavaşlatmaktadır. İhmal ve istismar mağduru çocuklar bilişsel açıdan normallik göstermelerine rağmen, odaklanma ve öğrenme

---

⁸⁹ Aral a.g.e., s.36-39

⁹⁰ Taner a.g.e., s.82-86

⁹¹ Yahya Akyüz, **Çocukların Televizyon Reklamlarına Karşı Korunması**. Eğitim Fakültesi Dergisi, 1979;12:1-4.

⁹² Taner a.g.e., s.82-86

güçlükleri yaşamaktadırlar. Bu durum da çocukların çalışma ve öğrenme verimlerini düşürür.⁹³

2.4. ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELER

Zihin engeli olan çocuğa sahip olan ailelerin, çocuklarındaki engel durumunu öğrendikleri andan itibaren kendilerini zorlu bir sürecin içerisinde bulurlar. Aileler için beklenmedik bir durum olarak beliren bu ani durum karşısında aileler kendilerini yepyeni bir yaşam sürecinin içinde bulmaktadırlar. Bu süreçte hem aile hem de engeli bulunan çocuklar gerek toplum içinde gerekse kendi günlük yaşantılarında birtakım zorluklar ile karşı karşıya gelmektedirler.⁹⁴ Bu nedenle anne ve babanın yetersizliği bulunan çocuklarına ebeveynlik yapması aile içinde bazı özel sorunlara da sebebiyet verebilmektedir. Anne ve babaların çoğunlukla çocuğun günlük bakımları, gereksinimleri ve sık tekrarlanan davranışsal problemleri bu sorunların artmasına da neden olmaktadır.⁹⁵

Ebeveynlerin sağlıklı bir çocuk bekleme düşünceleri özel gereksinimli bir çocuğun doğumu ile yerini hayal kırıklığına bırakır. Böyle bir engeli bulunan çocuğun doğumundan sonra aileler tarifi zor duygular içerisinde girerler, ne yapacaklarını bilemez duruma gelirler. En önemlisi ise özel bakıma ihtiyaç duyacak olan bir çocukla nasıl bir yaşam sürdüreceklerine dair bir fikir sahibi olamamalıdır.⁹⁶

Aile için sağlıklı bir çocuğun doğumu bile birtakım yenilikler ve alışma süreci gerektiren koşullar yaratırken, doğan çocuğun engelinin olması ise aile içindeki alışılmış durumun dışına çıkmak ve evlilik ilişkilerinin bozulmasına neden olabilmektedir. Bu süreçte yaşanan bu olumsuzlukların nedenleri, (a)engel bulunan çocuğun aile içinde stres oluşturması ve ailenin karşılaştığı psikolojik, maddi ve fiziksel problemler, (b) Engelli bir kardeşe sahip olmak, (c) engelli bireyin anne ve babasının üstlenmiş olduğu roller, (d) ailelerin, empati duygusundan uzak, kendilerini anlamayan personel ve uzmanlara denk gelmeleri ve (e) aile bireylerinin yakın çevresindeki kişilerin göstermiş oldukları tepkilerin neden olduğu belirtilmiştir. Anne

---

⁹³ Aral a.g.e., s.36-39

⁹⁴ Sunay Yıldırım Doğru ve Emel Arslan, *Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyi İle Durumluk Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19, 2008, s.543-553.

⁹⁵ Ann Holmes ve Partha Deb, *The effect of chronic illness on the psychological health of family members*, Journal of Mental Health Policy and Economics, 6(1), 2003, s.13-22.

⁹⁶ Tuğba Sivrikaya ve İlknur Çifci Tekinarslan, *Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Annelerde Stres, Sosyal Destek ve Aile Yükü*, Özel Eğitim Dergisi, 14(2), 2013, s.17-29

ve babanın bu gibi durumlarla karşı karşıya kalmalarının strese sebebiyet verdiği görülmektedir.⁹⁷

Kearney ve Griffiin'e göre batı toplumlarında ve başarı odaklı kültürlerde, güzellik, zeka ve gençlik gibi etmenlere fazla önem verilmektedir. Bu kültürlerde fakir, engelli veya başarısız insanlar yetersiz bireyler olarak görülüp, etiketlenirler. Bu düşünce yapısından dolayı yetersizliği/sakatlığı olan bireyler uzun süre bu toplumda birer yük olarak görülmüştür. Yetersizliği olan çocuklar da aile bireyleri için birer trajedi olarak algılanmıştır.⁹⁸

Özel gereksinimli çocukların aileye katılmasının ardından ailenin yaşam tarzında birtakım değişikliklerin yaşanmasına neden olur, travmatik etkilere sebep olabilir ve ailenin düzenini olumsuz yönde değiştirmektedir. Konu ile ilgili yapılmış olan çalışmalarda özel gereksinimli çocuğa sahip olan ailelerin, normal gelişim gösteren çocuk sahibi olan ailelere göre daha fazla stres altında oldukları ve kaygı seviyelerinin de daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sağlıklı çocuk beklentisi ve bu beklentinin karşılanmış olmaması ailelerde çocuğu kabul etmede zorluk yaşanmaktadır, içinde buldukları duygusal bunalım ile çocuklarının durumlarını çevrelerinde olan insanlara açıklamaya çalışırken yaşadıkları zorluk anne ve babada stres yaratmaktadır. Ayrıca çocuğun sağlık durumuna ilişkin öğrenilen bilgilerin yetersiz kalması ve bu yetersizliğin sebep olduğu sağlık problemleri ile başa çıkma çabaları da aile bireylerinde stres yaratan faktörler arasındadır. Bunların dışında çevrenin çocuğa göstermiş olduğu olumsuz tutum ve davranışların sonucunda yakın çevrenin aileden uzaklaşması ve ailede oluşan geleceğe yönelik kaygılar da stresi arttıran önemli faktörler arasındadır.⁹⁹

Engelli bir çocuğa sahip olmak, engeli ne olursa olsun birtakım özel güçlükleri de Engelli bir çocuğa sahip olmak bazı güç durumlar yaratabilir. Bunlar; maddi durum yetersizliği, eğitim, yaşam tarzı, aile ve sosyal çevre ile ilişkiler, çocuğun engel durumu olarak da sınıflandırılabilir. Ebeveynler arasında anne daha çok aktif rol almakta ve çocuğun gereksinimlerini karşılamak için daha çok çaba sarf etmektedir. Beklenti ve tecrübeler anne ve babaya göre değişim göstermektedir.¹⁰⁰

---

⁹⁷ Victoria Damiani, *Responsibility and adjustment in siblings of children with disabilities: Update and review*, Families in Society, 80(19), 1999, s.34-40.

⁹⁸ Penelope Kearney ve Tim Griffin, *Between joy and sorrow: being a parent of a child with developmental disability*, Journal of advanced nursing, 34(5), 2001, s.582-592.

⁹⁹ Cavkaytar, A. ve Özen, A. *Aile katılımı ve eğitimi*, G. Akçamete (Ed.) Özel Eğitim içinde, Kök Yayıncılık, Ankara, 2010, s.169-202.

¹⁰⁰ Nilay Dönmez vd., *Engelli çocuğa sahip ailelerin beklentileri ve endişe duydukları konuların incelenmesi*, Sosyal Hizmetler Dergisi, 11, 2000, s.16-24.

Bazı aileler özel gereksinimi olan çocuğun doğumu ile başlayan stres ile başa çıkmada zorluk yaşarken bazı aileler de etkili başa çıkma yolları kullanarak stresi aza indirmeye çalışmaktadırlar. Başka bir şekilde ifade edecek olursak, yaşanan bu zorluklara karşı hayatlarını devam ettirip bu durumun altından başarı ile kalkmaktadırlar.¹⁰¹

Anne ve babanın yaşanan bu zorlu süreçteki etkilerine bakınca engelli bireyin günlük yaşamını organize edebilmek adına sürekli olarak mücadele içinde olan annenin yalnızlığı görülmektedir.¹⁰² Zihinsel engeli bulunan bireylerin anneleri, engelli çocuk anneleri grubu arasında en fazla strese sahip olan anneler olarak görülmektedir. Yapılmış olan araştırmaların sonucunda zihinsel engelli çocukların bakımlarını üstlenen annelerin sağlık bakımından sorun yaşamayan çocukların annelerine oranla daha fazla stres altında oldukları, ruhsal ve fiziksel sağlıklarının da iyi olmadığı bildirilmektedir.¹⁰³

Bazı araştırmacılar engelli çocukların ailelerinde stres oluşturan en önemli etmenler arasında çocuğun gelişim zorluğu, sağlık problemleri ve anne babaya olan bağlılığının olduğunu belirtmektedirler.¹⁰⁴

Engelli bir çocuğun ailesinde stres yaratan en önemli etkenler arasında çocuğun gelişim güçlükleri, sağlık sorunları ve anne-babaya bağımlılık düzeyinin geldiği belirtilmektedir.¹⁰⁵ Duman ile Özşenol ve Ünay'ın yapmış olduğu araştırma sonucunda engelli çocuğu olan anneler ve babalarının çocuklarının gelecekları hakkında korku ve engellenmeler yaşayabileceği bunların dışında sağlıklı çocuklar gibi gelişip, onlar gibi öğrenemeyeceklerini, bağımsız bir yetişkin gibi yaşayıp yaşayamayacaklarını merak ettiklerini ifade etmektedirler.^{106 107}

Gelişimsel geriliği olan çocukların aileleri, gün içinde aile arasında yaşanan sorunlarla başa çıkmak için aile danışmanlığının öneminden bahsetmişlerdir. Fiziksel

---

¹⁰¹ Patterson, Joän M. "Integrating family resilience and family stress theory." *Journal of marriage and family* 64.2 (2002): 349-360.

¹⁰² Anne Kazak ve Robert S. Marvin, *Differences, difficulties and adaptation: Stress and social networks in families with a handicapped child*, Family relations, 1984, s.67-77.

¹⁰³ Mary Hayden ve Jon Goldman, *Families of adults with mental retardation: Stress levels and need for services*, Social Work, 41(6), 1996, s.657-667.

¹⁰⁴ Alev Girli vd., *Zihinsel engelli ve otistik çocukların annebalarına yönelik grup danışmanlığının depresyon, benlik saygısı ve tutumları üzerine etkisi*, Saray Rehabilitasyon, 6, 2000, s.2-9.

¹⁰⁵ Füsün Akkok vd., *Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne-Babalardaki Stresin Yordanması*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 1(02), 1992, s.3-7

¹⁰⁶ Hatice Duman, *Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların kaygı düzeylerinin karşılaştırılarak çocuğa yönelik beklentilerinin belirlenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1995 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

¹⁰⁷ Fuat Özşenol vd., *Engelli bireye sahip ailelerin beklentilerinin ve psiko-sosyal durumlarının incelenmesi*, Gülhane Tıp Dergisi, 44(188), 2002, s.194.

rahatsızlıklar, boşanma ya da bir akrabanın vefatı aile içinde yaşanan olaylar, çocukların bakımının yapılmasını olumsuz yönde etkilemektedir.¹⁰⁸

Aile içinde ilişkilerin yapısı, ailenin işlevlerini yerine getirebilmesi açısından önem arz eden bir durumdur. Bu ilişkiler, norm ve değerlere bağlı olarak davranışın kontrolünün sağlanması şeklinde ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁹ Ailenin işlevlerini yerine getirememesinin iletişim eksikliğinden kaynaklı oluşan aile sorunlarının etkili olduğu belirtilmektedir. Doğan çocuğun engelli olması aile içindeki bireylerde şok etkisi yaratmaktadır. Aile üyelerinin karışık duygular içine girmesi ve normal giden aile yaşantısının bozulmasına sebep olmaktadır. Ailenin çocuğa olan tepkileri bireysel seviyedeki birçok özelliğin dışında (kişilik özellikleri, yaş, eğitim durumu), sosyal destek ve çocuk doğmadan önceki ailenin yapısının ne kadar sağlıklı olduğu ile de ilişkilidir.

2.5. ANNE BABANIN ENGELLİ ÇOCUĞA TUTUMLARI

Suçluluk, aşırı korumacı gibi tepkiler gösterebilen anne babanın çocuklarına davranışlarını kabul eden ya da reddeden, kontrol eden veya özerk aile tutumu şeklinde iki grup altında toplanması mümkündür.¹¹⁰ Akkök, ailelerin vermiş oldukları tepkileri bazı modeller ile açıklamaktadır. Bu modellerden en bilineni 'Aşama Modeli'dir. Ailelerin birtakım aşamalardan geçerek kabul ve uyum aşamasına gelmiş olduklarını varsaymaktadır. Bahsedilen bu aşamalardan birincisinde şok, inkar ve çöküntü oluşmaktadır. İkinci aşamada karışık duygular, kaygı, suçluluk duygusu, kızgınlık ve utanmanın olduğu aşamadır. Üçüncü aşamada ise iyi bir şey duyabilmek için kapı kapı dolanma, kabul ve uyum gibi duygularını yaşayıp içinde buldukları duruma bir çözüm ararlar.¹¹¹

Engelli çocuğu olan ailelerin geçirmiş oldukları aşamalar belli bir noktaya kadar benzerlik göstermektedir. Bazı aileler bir aşamada takılı kalabilirler. Çoğunlukla düzeltilemeyen, değişim olmayan ve süreklilik gösteren yetersizliklerin olduğu durumlar ailelerde zorlanmalara sebebiyet vermektedir.¹¹² Aileler yaşamış oldukları bu zorluklarla engelli bireyin sağlık durumuna dair yeterli bilgi edinememe, başkalarına bu konu hakkında bilgi verirken yaşanan güç durum, bireyin geleceğine ilişkin yoğun kaygı gibi etmenler aileler için gerginlik yaratan faktörlerdir. Aileler çoğu

¹⁰⁸ Christopher Petr ve David D. Barney, *Reasonable efforts for children with disabilities: The parents' perspective*, Social Work, 38(3), 1993, s.247-254.

¹⁰⁹ Bulut, I.: *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi*, Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Ankara, 1993.

¹¹⁰ Jeffries Whirter vd., *Ergen ve Çocukla İletişim*, US-A Yayıncılık, Ankara, 2000.

¹¹¹ Füsün Akkök, *Farklı Özelliğe Sahip Olan Çocuk Aileleri ve Ailelerle Yapılan Çalışmalar*, (ed. A. Ataman), Özel Eğitime Giriş, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 121-142

¹¹² Sema Kaner, *Engelli çocukları olan anababaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi*, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, 2004.

kez karşılaşmış oldukları bu duruma anlam veremezler. Problemin nereden kaynaklandığını, çözümünün olup olmadığını, bir daha çocukları olursa onun nasıl olacağı ile içindeki dengelerin nasıl sağlanacağı ve çocuğun eğitiminin nasıl olacağına dair sorulara cevap ararlar. Fakat bu sorulara ilişkin cevaplara hemen ulaşamadıklarından dolayı aile üzerinde yoğun psikolojik bir baskı oluşarak sürekli kaygı içinde olmalarına sebep olabilmektedir.

Özel gereksinimli bir çocuğun ebeveyni olma rolü ailelerin kendi seçimi değildir. Anne baba kendilerini bu rol için hazırlamazlar. Anne ve babalar genellikle çocuklarını kendi düşünce, hayal ve amaçlarını gerçekleştirecek bir eser olarak görmektedir.¹¹³ Dünyaya gelen her çocuk aile yaşantısında değişiklik yaşanmasına neden olur. Akkök'e göre çocuk ve ailenin gelişim durumu paralel bir şekilde devam ettiğinden dolayı yaşanan değişiklikler aile içinde kabul edilebilir bir durumdadır. Ancak zihinsel engeli bulunan çocuğun gelişim aşamaları sağlıklı çocuktan farklı olduğundan dolayı bu ailedeki bu gelişim oldukça yavaş bazen de geç yaşanır.¹¹⁴ Holroyd'un araştırmasına katılım gösteren bir anne, zihinsel engelli çocuğun bakımına yönelik yaşamış olduğu süreci "uzun bir koşu" şeklinde tanımlamıştır.¹¹⁵

Ailelerin engelli çocuğa sahip olmaları nedeni ile yaşamış oldukları gerginlik, onlarla iletişim zorluğu yaşama, engelli bireye karşı gerçekçi olmayan beklentiler içinde olma ve bireyin duygusal gereksinimleri göz ardı edilip yalnızca fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması negatif tutumlar geliştirmelerine sebep olabilir. Yetersizliği olan bir çocuğun ve ailenin başarılı bir şekilde uyum elde etmesini kolaylaştıracak etmenlerden biri çocuk ve ebeveynlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olacak hem de yetersizlik ile ilgili problemlerin azaltılmasını kolaylaştıracak destek hizmetlerinin sağlanmasıdır. Engelli bireyin aileye etkisi ve bu kişilerin duruma nasıl ayak uydurabildiklerini anlayabilmek için ailelerin sosyal destek sisteminin incelenmesi gerekmektedir.¹¹⁶

Engelli çocukların ailelerinin stres düzeyi ile ilgili yapılan pek çok çalışmada, bu ailelerde stres düzeyinin oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir.¹¹⁷ Smith ve arkadaşları tarafından yapılmış olan bir çalışmada engelli bir çocuğa sahip anne babaların, sağlıklı çocuğa sahip anne babalara göre daha fazla duygusal zorluklara

---

¹¹³ Akkök, a.g.e., s.121-142.

¹¹⁴ Akkök, a.g.e., s.121-142.

¹¹⁵ Eleanor Holroyd, *Chinese cultural influences on parental caregiving obligations toward children with disabilities*, Qualitative Health Research, 13(1), 2003, s.4-19.

¹¹⁶ Kavak, a.g.e., s.5

¹¹⁷ Emine Mert, *Farklı engel grubunda çocuğu olan anne ve babaların gereksinimlerinin Karşılaştırılması*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 1997 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)..

sahip olduğu ve daha fazla depresyon belirtileri gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.¹¹⁸ Bu sebeple engelli bireylere sahip ailelerde özel sorunların yaşanmasına neden olabilmektedir. Bu bireylerin yaşamları boyunca günlük bakımları ve yaşanan davranış ebeveynlerin güçlüklerini arttırmaktadır. Bilindiği üzere bu tarz sorunlar yaşayan çocukların bakımları bir hayli zor olmakta ve aşırı bir bakım gerektirmektedir. Ailenin maddi durumu mücadelenin seyrini etkilemektedir. Çocukların yetersizlikleri sebebi ile aileler tıbbi bakımı iletişim, özel fiziki düzenlemeler, araç gereç gibi ihtiyaçlara ve diğer ailelere göre daha fazla harcama yapmaktadırlar.¹¹⁹

---

¹¹⁸ Jane Case-Smith ve Mary Ann Nastro, *The effect of occupational therapy intervention on mothers of children with cerebral palsy*, The American Journal of Occupational Therapy, 47(9), 1993, s.811-817.

¹¹⁹ Mary Morningstar, Ann Turnbull, Rutherford Turnbull, *What do students with disabilities tell us about the importance of family involvement in the transition from school to adult life?*, Exceptional Children, 62(3), 1995, s.249-260.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

İlişkisel tarama modeli olarak tasarlanan bu araştırma; iki veya daha çok değişken arasında paralel değişim varlığını ve/veya seviyesini saptamayı amaçlamaktadır.

3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde 10-12 yaş aralığındaki engelli kardeşe sahip bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul'da yaşayan 10-12 yaş aralığında engelli kardeşe sahip 275 birey oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem seçimi rastgele yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul ilinde yaşayan ve gönüllülük esasına bağlı olarak basit rastgele örnekleme yöntemine göre rastlantısal olarak seçilen ve tüm sorulara eksiksiz yanıt veren katılımcılar oluşturmaktadır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgilerin araştırıldığı formda bireylere toplamda 4 soru yöneltilmiştir. Bu sorular katılımcıların cinsiyeti, doğum tarihi, sınıfı ve engelli kardeşinin olup olmadığı ile ilgilidir.

3.3.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Bu ölçek Rosenberg tarafından geliştirilmiş kendini değerlendirme ölçeğidir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması Çuhadaroğlu tarafından yapılmıştır. Ölçek 63 maddeden ve 12 alt ölçekten oluşmaktadır. Rosenberg Ölçeği çoktan seçmeli sorulardan yapılmış olup öz değer duygusu, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana-baba ilgisi, babayla ilişki ve psikik izolasyon alt kategorilerinden oluşmaktadır.¹²⁰

Benlik saygısı alt testi dışındaki diğer alt testlere ait maddeler yanıt anahtarına göre değerlendirilmektedir ve doğru yanıt "1" puan verilir. Benlik saygısı alt testinde ise 10 maddelik sorular "çok doğru" seviyesinden, "çok yanlış" seviyesine göre

¹²⁰Fusun Çuhadaroğlu, *Adolesanlarda özdeğer duygusu ve çeşitli psikopatolojik durumlarla ilişkisi*, Düşünen Adam Dergisi, 3(3), 1990, s. 71-75.

derecelendirilmektedir. Testi değerlendirmek için: 1,2,4,6,7. maddelerde: Çok doğru = 4, Doğru= 3, Yanlış= 2, Çok Yanlış= 1; 3,5,8,9,10. maddelerde: Çok doğru=1, Doğru= 2, Yanlış=3, Çok Yanlış= 4 olarak puanlanmaktadır ve ölçekten elde edilebilecek puanlar 10 ile 40 arasında değişmektedir.¹²¹

3.3.3. ÇİTA-T (Çocukluk İstismarı Tanılama Anketi- Tarama Formu)

2005 yılında Aslı Atamer tarafından geliştirilen ÇİTAT, 56 maddeden meydana gelmektedir. ÇİTA-T ölçeği duygusal istismar (1-10. sorular), cinsel istismar (11-23. sorular), fiziksel istismar (24-32. sorular), ihmal (33-53 sorular) ve ekonomik istismar (54-58 sorular)'ı içermektedir. ÇİTA-T üç yaşit grubunda geçerlilik ve güvenilirlik incelemesi yapılarak üç ayrı form olarak düzenlenmiştir.

Birinci, ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerine Form1; dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerine Form2; altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerine göre de form 3 oluşturulmuştur. Yaptığımız araştırmamızda 5. sınıf öğrencilerine form 2, 6. ve 7. sınıf öğrencilerine ise form 3 uygulanmıştır.

ÇİTA-T'nin beş alt-testi (duygusal istismar, cinsel istismar, fiziksel istismar, ihmal ve ekonomik sömürü) geçerlik analizi için ayrı ayrı değerlendirilmiştir. ÇİTA-T alt-testlerinin yapı geçerliliği faktör analizi yöntemiyle araştırılmıştır. Bu testin güvenilirliği ve geçerliliğinin %70 üstü geçerlik katsayıları yeterli olarak yorumlanmıştır.¹²²

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Veri toplama araçları ile elde edilen veriler bilgisayar ortamına sayısal ifade olarak girilmiş ve bu veriler sosyal bilimler için istatistik paket programı (spss 18) kullanılarak istatistiksel analiz edilmiştir.

Analizlere başlamadan önce veriler normal dağılım açısından incelenmiştir. Araştırma değişkenlerinin örneklem grubunda normallik dağılım gösterip göstermediği Shapiro-Wilk Testinde Çocuk İstismarı Tanılama Anketi (S-W= .936, df= 275, p=.051), Benlik Saygısının (S-W= .975, df= 275, p=.061) normal dağılım gösterdiği görülmüştür.

Uygulanan veri analizinde %95 güvenilirlik düzeyi temel alınmıştır. Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki farkın analizi için Tek Örneklem T testi, ikiden fazla grup durumunda parametrelerin guruplar arası karşılaştırmalarında

¹²¹ Uğur Oğurlu, *Düşünsel duygulanımcı davranış terapisi odaklı grupla psikolojik danışmanın ergenlerdeki benlik saygısı düzeyine etkisi*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2006, s.68 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

¹²² Zehra Şebnem Ergündüz, *Çocuk Suçluluğunda Çocuk İstismarı Olgularının Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul, 2010, s.107 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Varyans Analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkiyi Pearson korelasyon ile test edilmiştir. Benlik Saygısının ve ÇİTA yordama da ki önem sırasını belirlemek için de regresyon analizi yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formundan elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.1. TANIMLAYICI BULGULAR

Araştırmaya katılan Kişilerin demografik değişkenlere göre dağılımları verilmiştir.

Tablo 4.1. Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Erkek	133	48,4
Kadın	142	51,6
Toplam	275	100,0

Tablo 4.1'de görüldüğü üzere örneklem grubunun %51.6'sı kadın, %48.4'ü erkektir.

Tablo 4.2. Örneklem Grubunun Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	f	%
10 yaş	90	32,7
11 yaş	87	31,6
12 yaş	98	35,6
Toplam	275	100,0

Tablo 4.2'de görüldüğü üzere örneklem grubunun %32.7'si 10 yaş, %31.6'sı 11 yaş, %35.6'sı 12 yaşındadır.

Tablo 4.3. Örneklem Grubunun Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Sınıf Düzeyi	f	%
5.sınıf	95	34,5
6.sınıf	94	34,2
7.sınıf	86	31,3
Toplam	275	100,0

Tablo 4.3'de görüldüğü üzere örneklem grubunun %34.5'si 5.sınıf, %34.2'si 6.sınıf, %31.3'ü 7.sınıf olduğunu belirtmiştir.

4.2. AÇIKLAYICI BULGULAR

Tablo 4.4. Çocuk İstismarı Tanılama Alt Boyutların göre Aldıkları Puanların Betimsel İstatistikleri

	N	$\bar{X}$	Ss
Duygusal İstismar	275	8,56	1,90
Cinsel İstismar	275	6,44	2,26
Fiziksel İstismar	275	10,55	2,54
İhmal	275	12,77	4,19
Ekonomik Sömürü	275	4,45	2,07

Tablo 4.5. Benlik Saygısı Alt Boyutlarına göre Aldıkları Puanların Betimsel İstatistikleri

	N	$\bar{X}$	Ss
Benlik Saygısı	275	4,69	1,22
Kendilik Kavramının Sürekliliği	275	2,31	1,90
İnsanlara Güven Duyma	275	2,57	1,40
Eleştiriye Duyarlık	275	1,71	1,02
Depresif Duygulanım	275	3,51	1,56
Hayalperestlik	275	2,61	1,12
Psikosomatik Belirtiler	275	1,25	,71
Kişilerarası İlişkilerde Tehdit Hissetme	275	1,39	1,11
Tartışmalara Katılabilme Derecesi	275	,65	,47
Anne Baba İlgisi	275	4,87	1,32
Babayla İlişki	275	4,58	1,29
Psşik İzolasyon	275	1,22	,61

Tablo 4.6. Örneklem Grubunun Çocuk İstismarı Tanılama ile Benlik Saygıları Alt Boyutları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonucu

		Duygusal İstismar	Cinsel İstismar	Fiziksel İstismar	İhmal	Ekonomik Sömürücü
Benlik Saygısı	r	,287**	-,390**	,454**	,360**	,229**
	p	,000	,000	,000	,000	,000

K.Kavramının Sürekliliği	r	,187**	-,413**	,221**	,261**	,157**
	p	,002	,000	,000	,000	,009
İ.Güven Duyma Eleştiriye Duyarlık	r	,166**	-,228**	,437**	,282**	,003
	p	,006	,000	,000	,000	,955
Depresif Duygulanım	r	-,018	,104	-,177**	,023	-,017
	p	,765	,084	,003	,699	,781
Hayalperestlik	r	,176**	-,419**	,385**	,303**	,318**
	p	,003	,000	,000	,000	,000
Psikosomatik Belirtiler	r	,049	-,325**	,280**	,203**	,247**
	p	,420	,000	,000	,001	,000
Tehdit Hissetme	r	-,056	,037	-,028	,124*	-,199**
	p	,353	,544	,641	,040	,001
Tartışmalara Katılabilme Anne Baba İlgisi	r	-,166**	,334**	-,071	,043	-,365**
	p	,006	,000	,238	,473	,000
Babayla İlişki	r	-,097	,146*	,074	,055	-,156**
	p	,110	,015	,222	,366	,010
Psşik İzolasyon	r	,211**	,123*	-,092	-,421**	-,043
	p	,000	,042	,127	,000	,473
Babayla İlişki	r	-,007	-,183**	,346**	,018	,054
	p	,907	,002	,000	,768	,369
Psşik İzolasyon	r	,082	-,134*	,284**	,270**	-,018
	p	,175	,026	,000	,000	,761

**p<.01, *p<.05

Tablo 4.7. Örneklem Grubunun ÇİTA Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini Belirlemek İçin Yapılan İki Bağımsız Örneklemlili t Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	T	p
Duygusal İstismar Alt Boyutu	Kız	133	8,78	1,77	273	1,811	,064
	Erkek	142	8,36	2,01			
Cinsel İstismar Alt Boyutu	Kız	133	5,97	2,12	273	-3,365	,010**
	Erkek	142	6,88	2,31			
Fiziksel İstismar Alt Boyutu	Kız	133	10,60	2,57	273	,307	,855
	Erkek	142	10,50	2,52			
İhmal Alt Boyutu	Kız	133	13,22	3,82	273	1,718	,179
	Erkek	142	12,35	4,48			
Ekonomik Sömürü Alt Boyutu	Kız	133	4,54	2,02	273	,759	,344
	Erkek	142	4,35	2,11			

**p<.01, *p<.05

Tablo 4.8. Örneklem Grubunun Benlik Saygısı Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini Belirlemek İçin Yapılan İki Bağımsız Örneklemli t Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	T	p																																																																																																																																
Benlik Saygısı Alt Boyutu	Kız	133	4,92	1,12	273	3,074	,030*																																																																																																																																
	Erkek	142	4,47	1,27				K.Kavramının Sürekliliği Alt Boyutu	Kız	133	2,45	1,96	273	1,199	,114	Erkek	142	2,18	1,84	İ.Güven Duyma Alt Boyutu	Kız	133	2,67	1,42	273	1,165	,524	Erkek	142	2,47	1,39	Eleştiriye Duyarlık Alt Boyutu	Kız	133	1,73	1,02	273	,319	,611	Erkek	142	1,69	1,03	Depresif Duygulanım Alt Boyutu	Kız	133	3,75	1,61	273	2,556	,301	Erkek	142	3,28	1,47	Hayalperestlik Alt Boyutu	Kız	133	2,76	1,12	273	2,247	,913	Erkek	142	2,46	1,10	Psikosomatik Belirtiler Alt Boyutu	Kız	133	1,36	,68	273	2,478	,736	Erkek	142	1,14	,73	Tehdit Hissetme Alt Boyutu	Kız	133	1,35	1,12	273	-,563	,935	Erkek	142	1,42	1,11	Tartışmalara Katılabilme Alt Boyutu	Kız	133	,67	,46	273	,745	,137	Erkek	142	,63	,48	Anne Baba İlgisi Alt Boyutu	Kız	133	4,87	1,32	273	-,051	,879	Erkek	142	4,88	1,32	Babayla İlişki Alt Boyutu	Kız	133	4,72	1,21	273	1,841	,030*	Erkek	142	4,44	1,35	Psşik İzolasyon Alt Boyutu	Kız	133	1,30	,61	273	2,090	,036*
K.Kavramının Sürekliliği Alt Boyutu	Kız	133	2,45	1,96	273	1,199	,114																																																																																																																																
	Erkek	142	2,18	1,84				İ.Güven Duyma Alt Boyutu	Kız	133	2,67	1,42	273	1,165	,524	Erkek	142	2,47	1,39	Eleştiriye Duyarlık Alt Boyutu	Kız	133	1,73	1,02	273	,319	,611	Erkek	142	1,69	1,03	Depresif Duygulanım Alt Boyutu	Kız	133	3,75	1,61	273	2,556	,301	Erkek	142	3,28	1,47	Hayalperestlik Alt Boyutu	Kız	133	2,76	1,12	273	2,247	,913	Erkek	142	2,46	1,10	Psikosomatik Belirtiler Alt Boyutu	Kız	133	1,36	,68	273	2,478	,736	Erkek	142	1,14	,73	Tehdit Hissetme Alt Boyutu	Kız	133	1,35	1,12	273	-,563	,935	Erkek	142	1,42	1,11	Tartışmalara Katılabilme Alt Boyutu	Kız	133	,67	,46	273	,745	,137	Erkek	142	,63	,48	Anne Baba İlgisi Alt Boyutu	Kız	133	4,87	1,32	273	-,051	,879	Erkek	142	4,88	1,32	Babayla İlişki Alt Boyutu	Kız	133	4,72	1,21	273	1,841	,030*	Erkek	142	4,44	1,35	Psşik İzolasyon Alt Boyutu	Kız	133	1,30	,61	273	2,090	,036*	Erkek	142	1,15	,59								
İ.Güven Duyma Alt Boyutu	Kız	133	2,67	1,42	273	1,165	,524																																																																																																																																
	Erkek	142	2,47	1,39				Eleştiriye Duyarlık Alt Boyutu	Kız	133	1,73	1,02	273	,319	,611	Erkek	142	1,69	1,03	Depresif Duygulanım Alt Boyutu	Kız	133	3,75	1,61	273	2,556	,301	Erkek	142	3,28	1,47	Hayalperestlik Alt Boyutu	Kız	133	2,76	1,12	273	2,247	,913	Erkek	142	2,46	1,10	Psikosomatik Belirtiler Alt Boyutu	Kız	133	1,36	,68	273	2,478	,736	Erkek	142	1,14	,73	Tehdit Hissetme Alt Boyutu	Kız	133	1,35	1,12	273	-,563	,935	Erkek	142	1,42	1,11	Tartışmalara Katılabilme Alt Boyutu	Kız	133	,67	,46	273	,745	,137	Erkek	142	,63	,48	Anne Baba İlgisi Alt Boyutu	Kız	133	4,87	1,32	273	-,051	,879	Erkek	142	4,88	1,32	Babayla İlişki Alt Boyutu	Kız	133	4,72	1,21	273	1,841	,030*	Erkek	142	4,44	1,35	Psşik İzolasyon Alt Boyutu	Kız	133	1,30	,61	273	2,090	,036*	Erkek	142	1,15	,59																				
Eleştiriye Duyarlık Alt Boyutu	Kız	133	1,73	1,02	273	,319	,611																																																																																																																																
	Erkek	142	1,69	1,03				Depresif Duygulanım Alt Boyutu	Kız	133	3,75	1,61	273	2,556	,301	Erkek	142	3,28	1,47	Hayalperestlik Alt Boyutu	Kız	133	2,76	1,12	273	2,247	,913	Erkek	142	2,46	1,10	Psikosomatik Belirtiler Alt Boyutu	Kız	133	1,36	,68	273	2,478	,736	Erkek	142	1,14	,73	Tehdit Hissetme Alt Boyutu	Kız	133	1,35	1,12	273	-,563	,935	Erkek	142	1,42	1,11	Tartışmalara Katılabilme Alt Boyutu	Kız	133	,67	,46	273	,745	,137	Erkek	142	,63	,48	Anne Baba İlgisi Alt Boyutu	Kız	133	4,87	1,32	273	-,051	,879	Erkek	142	4,88	1,32	Babayla İlişki Alt Boyutu	Kız	133	4,72	1,21	273	1,841	,030*	Erkek	142	4,44	1,35	Psşik İzolasyon Alt Boyutu	Kız	133	1,30	,61	273	2,090	,036*	Erkek	142	1,15	,59																																
Depresif Duygulanım Alt Boyutu	Kız	133	3,75	1,61	273	2,556	,301																																																																																																																																
	Erkek	142	3,28	1,47				Hayalperestlik Alt Boyutu	Kız	133	2,76	1,12	273	2,247	,913	Erkek	142	2,46	1,10	Psikosomatik Belirtiler Alt Boyutu	Kız	133	1,36	,68	273	2,478	,736	Erkek	142	1,14	,73	Tehdit Hissetme Alt Boyutu	Kız	133	1,35	1,12	273	-,563	,935	Erkek	142	1,42	1,11	Tartışmalara Katılabilme Alt Boyutu	Kız	133	,67	,46	273	,745	,137	Erkek	142	,63	,48	Anne Baba İlgisi Alt Boyutu	Kız	133	4,87	1,32	273	-,051	,879	Erkek	142	4,88	1,32	Babayla İlişki Alt Boyutu	Kız	133	4,72	1,21	273	1,841	,030*	Erkek	142	4,44	1,35	Psşik İzolasyon Alt Boyutu	Kız	133	1,30	,61	273	2,090	,036*	Erkek	142	1,15	,59																																												
Hayalperestlik Alt Boyutu	Kız	133	2,76	1,12	273	2,247	,913																																																																																																																																
	Erkek	142	2,46	1,10				Psikosomatik Belirtiler Alt Boyutu	Kız	133	1,36	,68	273	2,478	,736	Erkek	142	1,14	,73	Tehdit Hissetme Alt Boyutu	Kız	133	1,35	1,12	273	-,563	,935	Erkek	142	1,42	1,11	Tartışmalara Katılabilme Alt Boyutu	Kız	133	,67	,46	273	,745	,137	Erkek	142	,63	,48	Anne Baba İlgisi Alt Boyutu	Kız	133	4,87	1,32	273	-,051	,879	Erkek	142	4,88	1,32	Babayla İlişki Alt Boyutu	Kız	133	4,72	1,21	273	1,841	,030*	Erkek	142	4,44	1,35	Psşik İzolasyon Alt Boyutu	Kız	133	1,30	,61	273	2,090	,036*	Erkek	142	1,15	,59																																																								
Psikosomatik Belirtiler Alt Boyutu	Kız	133	1,36	,68	273	2,478	,736																																																																																																																																
	Erkek	142	1,14	,73				Tehdit Hissetme Alt Boyutu	Kız	133	1,35	1,12	273	-,563	,935	Erkek	142	1,42	1,11	Tartışmalara Katılabilme Alt Boyutu	Kız	133	,67	,46	273	,745	,137	Erkek	142	,63	,48	Anne Baba İlgisi Alt Boyutu	Kız	133	4,87	1,32	273	-,051	,879	Erkek	142	4,88	1,32	Babayla İlişki Alt Boyutu	Kız	133	4,72	1,21	273	1,841	,030*	Erkek	142	4,44	1,35	Psşik İzolasyon Alt Boyutu	Kız	133	1,30	,61	273	2,090	,036*	Erkek	142	1,15	,59																																																																				
Tehdit Hissetme Alt Boyutu	Kız	133	1,35	1,12	273	-,563	,935																																																																																																																																
	Erkek	142	1,42	1,11				Tartışmalara Katılabilme Alt Boyutu	Kız	133	,67	,46	273	,745	,137	Erkek	142	,63	,48	Anne Baba İlgisi Alt Boyutu	Kız	133	4,87	1,32	273	-,051	,879	Erkek	142	4,88	1,32	Babayla İlişki Alt Boyutu	Kız	133	4,72	1,21	273	1,841	,030*	Erkek	142	4,44	1,35	Psşik İzolasyon Alt Boyutu	Kız	133	1,30	,61	273	2,090	,036*	Erkek	142	1,15	,59																																																																																
Tartışmalara Katılabilme Alt Boyutu	Kız	133	,67	,46	273	,745	,137																																																																																																																																
	Erkek	142	,63	,48				Anne Baba İlgisi Alt Boyutu	Kız	133	4,87	1,32	273	-,051	,879	Erkek	142	4,88	1,32	Babayla İlişki Alt Boyutu	Kız	133	4,72	1,21	273	1,841	,030*	Erkek	142	4,44	1,35	Psşik İzolasyon Alt Boyutu	Kız	133	1,30	,61	273	2,090	,036*	Erkek	142	1,15	,59																																																																																												
Anne Baba İlgisi Alt Boyutu	Kız	133	4,87	1,32	273	-,051	,879																																																																																																																																
	Erkek	142	4,88	1,32				Babayla İlişki Alt Boyutu	Kız	133	4,72	1,21	273	1,841	,030*	Erkek	142	4,44	1,35	Psşik İzolasyon Alt Boyutu	Kız	133	1,30	,61	273	2,090	,036*	Erkek	142	1,15	,59																																																																																																								
Babayla İlişki Alt Boyutu	Kız	133	4,72	1,21	273	1,841	,030*																																																																																																																																
	Erkek	142	4,44	1,35				Psşik İzolasyon Alt Boyutu	Kız	133	1,30	,61	273	2,090	,036*	Erkek	142	1,15	,59																																																																																																																				
Psşik İzolasyon Alt Boyutu	Kız	133	1,30	,61	273	2,090	,036*																																																																																																																																
	Erkek	142	1,15	,59																																																																																																																																			

**p<.01, *p<.05

Tablo 4.9. Örneklem Grubunun ÇİTA Alt Boyutlarının Yaşa Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişkenler	Yaş	N	$\bar{X}$	Ss	V		Kareler Toplamı	Sd	Kare. Ort.	F	P
					Kaynağı	İ					
Duygusal İstismar Alt Boyutu	10 yaş	90	8,82	2,59	G.Arası		27,499	2	13,750		
	11 yaş	87	8,78	,98	G.İçi		972,006	27	3,574	3,848	,023*
	12 yaş	98	8,14	1,72	Toplam		999,505	27			
Cinsel İstismar Alt Boyutu	10 yaş	90	6,37	2,30	G.Arası		53,497	2	26,749		
	11 yaş	87	5,90	2,33	G.İçi		1352,379	27	4,972	5,380	,005*
	12 yaş	98	6,97	2,06	Toplam		1405,876	27			
Fiziksel İstismar Alt Boyutu	10 yaş	90	8,80	1,58	G.Arası		411,103	2	205,551	41,08	,000*
	11 yaş	87	11,37	2,64	G.İçi		1360,883	27	5,003	4	*
	12 yaş	98	11,42	2,35	Toplam		1771,985	27			
İhmal Alt Boyutu	10 yaş	90	15,73	4,35	G.Arası		1188,340	2	594,170	44,50	,000*
	11 yaş	87	11,68	3,24	G.İçi		3631,129	27	13,350	8	*
	12 yaş	98	11,03	3,26	Toplam		4819,469	27			
Ekonomik Sömürü Alt Boyutu	10 yaş	90	3,75	1,45	G.Arası		175,120	2	87,560		
	11 yaş	87	5,60	2,04	G.İçi		998,968	27	3,673	23,84	,000*
	12 yaş	98	4,06	2,15	Toplam		1174,087	27		1	*

**p<.01, *p<.05

Tablo 4.10. Örneklem Grubunun Benlik Saygısı Alt Boyutlarının Yaşa Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi

Sonuçları

Değişkenler	Yaş	N	$\bar{X}$	Ss	V Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kare. Ort.	F	P
Benlik Saygısı Alt Boyutu	10 yaş	90	4,13	1,57	G.Arası	46,282	2	23,141		
	11 yaş	87	5,12	,91	G.İçi	362,060	272	1,331	17,385	,000**
	12 yaş	98	4,82	,84	Toplam	408,342	274			
K.Kavramının Sürekliliği Alt Boyutu	10 yaş	90	1,96	1,97	G.Arası	19,318	2	9,659	2,691	,070
	11 yaş	87	2,62	1,86	G.İçi	976,158	272	3,589		
	12 yaş	98	2,36	1,84	Toplam	995,476	274			
İ.Güven Duyma Alt Boyutu	10 yaş	90	2,28	1,44	G.Arası	29,070	2	14,535		
	11 yaş	87	3,04	1,50	G.İçi	514,152	272	1,890	7,689	,001**
	12 yaş	98	2,41	1,16	Toplam	543,222	274			
Eleştiriye Duyarlık Alt Boyutu	10 yaş	90	1,96	1,0	G.Arası	21,163	2	10,582		
	11 yaş	87	1,87	,98	G.İçi	268,713	272	,988	10,711	,000**
	12 yaş	98	1,34	,92	Toplam	289,876	274			
Depresif Duygulanım Alt Boyutu	10 yaş	90	3,06	1,58	G.Arası	31,190	2	15,595		
	11 yaş	87	3,89	1,50	G.İçi	639,516	272	2,351	6,633	,002**
	12 yaş	98	3,58	1,51	Toplam	670,705	274			
Hayalperestlik Alt Boyutu	10 yaş	90	1,45	,56	G.Arası	26,230	2	13,115		
	11 yaş	87	1,50	,56	G.İçi	115,457	272	,424	30,897	,000**
	12 yaş	98	,83	,78	Toplam	141,687	274			

Psikosomatik Belirtiler Alt Boyutu	10 yaş	90	1,34	,96	G.Arası	3,039	2	1,519		
	11 yaş	87	1,28	1,17	G.İçi	340,546	272	1,252	1,214	,299
	12 yaş	98	1,53	1,2	Toplam	343,585	274			
Tehdit Hissetme Alt Boyutu	10 yaş	90	,65	,47	G.Arası	,208	2	,104		
	11 yaş	87	,68	,46	G.İçi	61,974	272	,228	,457	,634
	12 yaş	98	,62	,48	Toplam	62,182	274			
Tartışmalara Katılabilme Alt Boyutu	10 yaş	90	4,40	1,14	G.Arası	32,278	2	16,139		
	11 yaş	87	5,00	1,33	G.İçi	449,518	272	1,653	9,766	,000**
	12 yaş	98	5,20	1,35	Toplam	481,796	274			
Anne Baba İlgisi Alt Boyutu	10 yaş	90	3,98	1,41	G.Arası	48,681	2	24,341		
	11 yaş	87	4,77	1,22	G.İçi	408,228	272	1,501	16,218	,000**
	12 yaş	98	4,95	1,02	Toplam	456,909	274			
Babayla İlişki Alt Boyutu	10 yaş	90	1,13	,60	G.Arası	6,119	2	3,060		
	11 yaş	87	1,44	,67	G.İçi	96,448	272	,355	8,629	,000**
	12 yaş	98	1,12	,50	Toplam	102,567	274			
Psşik İzolasyon Alt Boyutu	10 yaş	90	1,13	,60	G.Arası	175,120	2	87,560		
	11 yaş	87	1,44	,67	G.İçi	998,968	272	3,673	23,841	,000**
	12 yaş	98	1,12	,50	Toplam	1174,087	274			

**p<.01,*p<.05

Tablo 4.11. Örneklem Grubunun ÇİTA Alt Boyutlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi

Sonuçları											
Değişkenler	Sınıf	N	$\bar{X}$	Ss	V		Kareler Toplamı	Sd	Kare. Ort.	F	P
					Kaynağı	I					
Duygusal İstismar Alt Boyutu	5.sınıf	95	8,86	2,43	G.Arası		19,414	2	9,707		
	6.sınıf	94	8,59	1,37	G.İçi		980,092	272	3,603	2,694	,069
	7.sınıf	86	8,20	1,70	Toplam		999,505	274			
Cinsel İstismar Alt Boyutu	5.sınıf	95	6,18	2,30	G.Arası		34,083	2	17,042		
	6.sınıf	94	6,22	2,33	G.İçi		1371,793	272	5,043	3,379	,036*
	7.sınıf	86	6,96	2,07	Toplam		1405,876	274			
Fiziksel İstismar Alt Boyutu	5.sınıf	95	9,20	2,13	G.Arası		265,777	2	132,889	23,99	,000*
	6.sınıf	94	11,29	2,63	G.İçi		1506,208	272	5,538	8	*
	7.sınıf	86	11,23	2,25	Toplam		1771,985	274			
İhmal Alt Boyutu	5.sınıf	95	15,40	4,37	G.Arası		1003,320	2	501,660	35,75	,000*
	6.sınıf	94	11,56	3,37	G.İçi		3816,150	272	14,030	6	*
	7.sınıf	86	11,20	3,35	Toplam		4819,469	274			
Ekonomik Sömürü Alt Boyutu	5.sınıf	95	3,98	1,69	G.Arası		105,091	2	52,546		
	6.sınıf	94	5,30	2,08	G.İçi		1068,996	272	3,930	13,37	,000*
	7.sınıf	86	4,02	2,15	Toplam		1174,087	274			

**p<.01,*p<.05

Tablo 4.12. Örneklem Grubunun Benlik Saygısı Alt Boyutlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişkenler	Sınıf	N	$\bar{X}$	Ss	Kaynaç	Kareler Toplamı	Sd	Kare. Ort.	F	P
Benlik Saygısı Alt Boyutu	5.sını	9	4,2	1,5	G.Arası	25,337	2	12,669	8,997	,000*
	f	5	8	4						
	6.sını	9	4,9	1,0	G.İçi	383,005	27	1,408		
	f	4	7	2						
	7.sını	8	4,8	,85	Toplam	408,342	27			
	f	6	3				4			
K.Kavramının Sürekliliği Alt Boyutu	5.sını	9	2,1	2,0	G.Arası	4,244	2	2,122	,582	,559
	f	5	6	1						
	6.sını	9	2,4	1,8	G.İçi	991,233	27	3,644		
	f	4	6	2						
	7.sını	8	2,3	1,8	Toplam	995,476	27			
	f	6	1	8			4			
İ.Güven Duyma Alt Boyutu	5.sını	9	2,4	1,4	G.Arası	10,148	2	5,074	2,589	,077
	f	5	5	8						
	6.sını	9	2,8	1,4	G.İçi	533,073	27	1,960		
	f	4	4	7						
	7.sını	8	2,4	1,2	Toplam	543,222	27			
	f	6	1	0			4			
Eleştiriye Duyarlık Alt Boyutu	5.sını	9	1,9	1,0	G.Arası	13,917	2	6,958	6,858	,001*
	f	5	5	7						
	6.sını	9	1,7	1,0	G.İçi	275,960	27	1,015		
	f	4	5	1						
	7.sını	8	1,4	,92	Toplam	289,876	27			
	f	6	0				4			
Depresif Duygulanım Alt Boyutu	5.sını	9	3,2	1,6	G.Arası	9,699	2	4,849	1,995	,138
	f	5	7	3						
	6.sını	9	3,7	1,5	G.İçi	661,007	27	2,430		
	f	4	2	0						
	7.sını	8	3,5	1,5	Toplam	670,705	27			
	f	6	4	3			4			
Hayalperestlik Alt Boyutu	5.sını	9	2,2	1,2	G.Arası	16,535	2	8,268	6,839	,001*
	f	5	7	9						
	6.sını	9	2,7	1,0	G.İçi	328,832	27	1,209		
	f	4	7	8						

	7.sınıf	8	2,80	,85	Toplam	345,367	27	4			
Psikosomatik Belirtiler Alt Boyutu	5.sınıf	9	1,47	,56	G.Arası	19,465	2	9,732			
	6.sınıf	9	1,38	,67	G.İçi	122,223	27	,449	21,659	,000*	
	7.sınıf	8	,86	,76	Toplam	141,687	27	4			
Tehdit Hissetme Alt Boyutu	5.sınıf	9	1,25	,71	G.Arası	5,626	2	2,813			
	6.sınıf	9	1,35	,96	G.İçi	337,960	27	2	1,242	2,264	,106
	7.sınıf	8	1,24	1,17	Toplam	343,585	27	4			
Tartışmalara Katılabilme Alt Boyutu	5.sınıf	9	1,59	1,19	G.Arası	,339	2	,169			
	6.sınıf	9	,62	,48	G.İçi	61,843	27	2	,227	,745	,476
	7.sınıf	8	,70	,45	Toplam	62,182	27	4			
Anne Baba İlgisi Alt Boyutu	5.sınıf	9	,63	,48	G.Arası	25,550	2	12,775			
	6.sınıf	9	4,46	1,18	G.İçi	456,246	27	2	1,677	7,616	,001*
	7.sınıf	8	5,03	1,36	Toplam	481,796	27	4			
Babayla İlişki Alt Boyutu	5.sınıf	9	5,16	1,33	G.Arası	40,623	2	20,312			
	6.sınıf	9	4,06	1,40	G.İçi	416,286	27	2	1,530	13,271	,000*
	7.sınıf	8	4,76	1,23	Toplam	456,909	27	4			
Psşik İzolasyon Alt Boyutu	5.sınıf	9	4,95	1,01	G.Arası	2,683	2	1,341			
	6.sınıf	9	1,18	,64	G.İçi	99,885	27	2	,367	3,653	,027*
	7.sınıf	8	1,36	,63	Toplam	102,567	27	4			

**p<.01, *p<.05

Tablo 4.13. Örneklem Grubun Benlik Saygısına göre ÇİTA Alt Boyutlarının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
	Sabit		2,891	,004			
Benlik Saygısı	Duygusal istismar	,058	1,059	,291	31,772	,000	,371
	Cinsel İstismar	-,097	-1,395	,164			
	Fiziksel İstismar	,482	9,626	,000			
	İhmal	,330	5,161	,000			
	Ekonomik Sömürü	,137	2,516	,012			

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA YORUM

Çocuk İstismarı ile Benlik Saygıları Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Benlik Saygısı ile Duygusal İstismar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Duygusal İstismar artıkça, Benlik Saygısı azalmaktadır. Ergenliğe giriş dönemi olan 10-11-12 yaş grubunda, ailesi veya yakın çevresi tarafından aşağılanmak, küçük düşürülmek, eleştirilmek, ötekileştirilmek çocukların özgüvenini etkileyip kişilik oluşumunda ve benlik algısında problemler oluşmasına sebebiyet verebilmektedir. Bu durumda çocukların duygusal istismara uğradıkları zaman benlik saygısında düşüş görülmektedir. Benlik Saygısı ile Cinsel İstismar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Cinsel İstismar artıkça, Benlik Saygısı azalmaktadır. Cinsel istismar, istismar türleri arasında kişide en çok etki bırakandır. Çünkü çocuk yaşta yaşamaması gereken bir deneyimle karşılaştığı zaman, bu deneyim ile beden algısında bozulmalar, kendisine ve diğer insanlara olan güveninin azalması, kişilerarası ilişkilerde duyarsızlaşma meydana gelmesi beklenmektedir. Bu durumda kişinin benlik saygısının düşmesine sebep olabileceği düşünülmektedir. Benlik Saygısı ile Fiziksel İstismar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Fiziksel İstismar artıkça, Benlik Saygısı azalmaktadır. O yaş grubunda ki bireylerin beden imajları yeniden şekillenmeye başladığı dönemdir. Bu dönemde çocukların fiziksel istismara uğrayıp vücudunda, morarma, kırık, ezilme, sigara izleri vb. gibi yaralar meydana geldiğinde çocuğun özgüveninde düşüş meydana gelebilir. Bu durumda çocuğun benlik saygısını olumsuz yönde etkileyebileceğini düşünebiliriz. Benlik Saygısı alt boyutu ile İhmal alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. İhmal artıkça, Benlik Saygısı azalmaktadır. İhmalde istismar kadar çocuklar üzerinde olumsuz etkilere bırakabilen bir durumdur. Bakım verenin çocuğa karşı ilgisiz olması, çocuğun temel ihtiyaçlarını gidermemesi, yeteri kadar ilgilenmemesi veya aşırı serbest bırakması ihmali oluşturan önemli faktörlerdir. Bu durumda çocuklar yeteri ilgi göremediği, temel ihtiyaçları giderilmediği için kişilik oluşumunda ve benlik algısında problemlerli bir sürece girebilmektedir. Bu durumda çocukların benlik algısını olumsuz yönde etkileyebileceğini söyleyebiliriz.

Ovaoğlu ve arkadaşları yaptıkları çalışmada çocuklarda istismarın etkileri üzerine araştırma yapmışlardır. İstismara uğrayan çocukların benliklerinde bozulmaların meydana geldiğini saptamışlardır. Benlikteki bu bozulmalar; uzun süreli duygusal ve davranışsal etkilere, korku, depresyon, kızgınlık, düşmanlık ve uygunsuz

cinsel davranışlardır.¹²³ Korku, depresyon, kaygı gibi kavramlar benlik saygısını olumsuz yönde etkileyen kavramlardır. Ovaoglu ve arkadaşlarının yaptıkları çalışma bu yönden araştırmamızla benzerlikler göstermektedir. Davis ve Petretic-Jacksonun araştırmalarına göre travmaya uğrayan çocukların benlik algısında değişimler olduğu sonucunu elde etmişlerdir.¹²⁴ Polat cinsel istismara uğrayan bireylerin hissettikleri utanç, korku, suçluluk gibi duyguların benlik saygısına zarar verdiği sonucuna ulaşmıştır.¹²⁵ Aktepe yaptığı çalışmada cinsel istismarı bazı sosyo-demografik verilere göre araştırmış ve cinsel istismarın benlik saygısını olumsuz yönde etkilediği sonucunu elde etmiştir.¹²⁶ Demirkapı'nın yaptığı çalışmada istismarın duygu düzenleme ve kimlik gelişimine olan etkisini araştırmıştır. Elde edilen bulgulara göre istismarın duygu düzenlemede ve kimlik gelişiminde olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Kimlik gelişimi ve duygu düzenlemesinde problemler oluşması durumunda benlik saygısında olumsuz yönde etkileneceğini düşünebiliriz.¹²⁷ Yapılan bu araştırmalar göstermektedir ki istismara uğrayan bireylerin benlik saygısında bozulmalar meydana gelmektedir. Ayrıca benlik saygısındaki bu bozulmalarda kişilik gelişimini olumsuz yönde etkilediği görülmektedir.

Çocukluk Çağı Travmalarının Cinsiyete İncelenmesi

Cinsiyet değişkenine göre bakıldığında zaman cinsel istismarda kızlar ve erkekler arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Erkeklerde cinsel istismar kızlara göre anlamlı olarak yüksek çıkmıştır. Cinsiyet değişkenine göre duygusal istismar, fiziksel istismar, ihmal ve ekonomik sömürü alt boyutu arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. 10-11-12 yaş grubundaki çocuklarda, aileler daha çok kız çocuklarını istismar ve taciz gibi vakalardan korumaya çalıştığı için erkeklerin daha korumasız ve istismara açık bir konuma soktuğunu düşünebiliriz. Bundan dolayı erkeklerin kadınlara oranla daha fazla cinsel istismara maruz kaldığını söyleyebiliriz.

Yaptığımız çalışmanın aksine Aktepe, kadınlar erkeklere oranla 4 kat daha fazla cinsel istismara maruz kalmakta olduğu sonucuna varmıştır.¹²⁸ Aktepe'nin yaptığı araştırma sonucu bizim araştırma sonucuyla farklılık göstermektedir. Burada örneklemin farklılığının etkili olduğunu söyleyebiliriz. Zeren ve arkadaşlarının yaptığı

¹²³Nimet Owayolu vd., **Çocuklarda cinsel istismar ve etkileri**, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2.4, 2007, s.13-22.

¹²⁴ Joanne Davis, Petretic-Jackson Patricia, **The Impact of Child Sexual Abuse on Adult Interpersonal Functioning**. A Review and Synthesis of the Empirical Literature, *Aggres Violent Behav*, 5, 2000, s.291-328.

¹²⁵ Oğuz Polat, **Çocukta Cinsel İstismar**, Adli Tıp, Dergisi Yayınları, 2000, s.207-231

¹²⁶Evrin Aktepe, **Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı**, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 1.2, 2009, s.95-119

¹²⁷Esra Şahin Demirkapı, **Çocukluk Çağı Travmalarının Duygu Düzenleme Ve Kimlik Gelişimine Etkisi Ve Bunların Psikopatolojiler İle İlişkisi**, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s.62-75(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

¹²⁸ Aktepe a.g.e., s.95-119

araştırmaya göre üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarında cinsiyetin etkili bir faktör olduğu görülmektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre erkeklerin duygusal, fiziksel ve cinsel örselenme daha anlamlı olduğu bulunmuştur.¹²⁹ Bostancı ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada da cinsiyetler arasında örselenme yaşantıları açısından hiçbir fark bulunmamıştır.¹³⁰ Özen ve arkadaşları çalışmasında fiziksel örselenme her iki cinsiyette aynı düzeyde iken, cinsel ve duygusal örselenme ise erkek çocuklarında daha yüksek olarak bulunmuştur.¹³¹ Yapılan bu araştırmaların çoğu bizim çalışmamızla benzerlik göstermektedir.

Benlik Saygısı Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Cinsiyete göre Benlik Saygısı kız ve erkekler arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Kızlarda benlik saygısı erkeklerden düşüktür. O yaş döneminde erkek çocukların daha çok kendini savunduğu anne ve babayla çatışmaya daha fazla girdiği bir süreç olduğunu söyleyebiliriz. Ancak kızların toplumsal cinsiyet rollerinden ötürü otoriteye boyun eğme davranışıyla kendini fazla ifade edemeyip içine kapanık olması benlik saygısının daha düşük çıkmasına sebep olmuş olabileceğini söyleyebiliriz. Cinsiyete göre baba ilişkisi kız ve erkekler arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Kızlarda baba ilişkisi erkeklere göre anlamlı olarak daha yüksektir. O yaş döneminde kızlar anneye yakın bir ilişki içerisinde olduklarını söyleyebiliriz. Cinsiyete göre psikik izolasyon kız ve erkekler arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Kızlarda psikik izolasyon alt boyutundan erkeklere göre anlamlı olarak daha yüksektir.

Özkan yaptığı çalışmada benlik saygısını etkileyen faktörleri araştırmıştır. Elde ettiği bulgulara göre Benlik saygısının cinsiyete, anne ve babanın eğitim düzeyine, annenin mesleğine, ailenin gelir düzeyine, ailenin ilgisine bağlı olduğu sonucunu elde etmiştir.¹³² Jindal ve Panda Hindistan'da öğrencilerin başarı düzeylerini, benlik saygılarını ve bunu etkileyen faktörleri sosyo-demografik değişkenlere göre araştırmış ve elde ettikleri bulgulara göre benlik saygısının cinsiyete göre değişkenlik gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır.¹³³ Ayrıca Le Compte yaptığı çalışmada benlik saygısının

¹²⁹ Cem Zeren vd., *Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı İstismarı Sıklığı*, Dicle Tıp Dergisi, 39(4),2012, s.536-541

¹³⁰Nihal Bostancı vd., *Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmalarının Depresif Belirtileri Üzerine Etkisi*,New SymposiumJournal. 44(2): 2006, s. 189- 195.

¹³¹Şakir Özen vd., *Çocukluk Çağı Travmalarının Umutsuzluk Ve Depresif Duygu Durum Üzerine Etkisinin Son Sınıf Üniversite Öğrencilerinde İncelenmesi*, Ulusal Psikiyatri Kongresi, Türk Psikiyatri Derneği Yayınları, 2004, s.316-9.

¹³²İshak Özkan, *Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler*, *Düşünen Adam* 7.3, 1994, s.4-9.

¹³³ Jindal CR, Pando SK, *Anxiety and achievement: A roschach study of high-and-low-achievers*. Indian Educational Review 17 (4):118-124, 1982.

cinsiyete göre değişkenlik gösterdiği üzerinde durmuştur.¹³⁴ Çuhadaroğlu gençler ve ergenlerin benlik saygısı üzerinde yaptığı araştırmada, cinsiyetlerine göre değişkenlik gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.¹³⁵ Workman ve Beer, lise öğrencilerinin depresif belirtileri ile benlik saygıları arasındaki ilişkiyi araştırmışlar, araştırma sonucunda; depresyon belirtileri ile benlik saygısı arasında ters yönlü bir ilişki saptamışlardır. Aynı zamanda erkek öğrencilerin kızlara oranla daha yüksek benlik saygısı puan ortalamalarına sahip olduklarını belirtmişlerdir.¹³⁶

Çocukluk Çağı İstismarının Yaşa ve Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesi

Yaşlarına göre Duygusal İstismarda anlamlı farklılık bulunmaktadır. 10 yaş olan çocuklarda duygusal istismar en yüksektir. Yaşlarına göre Cinsel İstismarda farklılık bulunmaktadır. 12 yaş olan çocuklarda cinsel istismar en yüksektir. Yaşlarına göre Fiziksel İstismarda anlamlı farklılık bulunmaktadır. 12 yaş olan çocuklarda fiziksel istismar en yüksektir. Yaşlarına göre İhmalde anlamlı farklılık bulunmaktadır. 10 yaş olan çocuklarda ihmal en yüksektir. Genel olarak bakıldığı zaman bu yaş aralıkları birbirine yakındır. İstismar her yaş aralığında insanların karşılaşılabilecekleri bir durumdur. Her ne kadar aralarında farklılık olsa da sonuçlar bir birine yakınlık göstermektedir.

Sınıf düzeyine göre Cinsel İstismarda anlamlı farklılık bulunmaktadır. 7.sınıf olan çocuklarda cinsel istismar en yüksektir. Sınıf düzeyine göre Fiziksel İstismarda anlamlı farklılık bulunmaktadır. 6.sınıf olan çocuklarda fiziksel istismar en yüksektir. Sınıf düzeyine göre İhmalde farklılık bulunmaktadır. 5.sınıf olan çocuklarda ihmal en yüksektir. Genel olarak bakıldığı zaman sınıflar arasındaki yaş aralıkları birbirine yakındır. Bundan dolayı sınıf düzeyindeki herhangi yaş grubundaki çocuklar istismarla karşılaşabilme ihtimalleri vardır.

Çağatay çocukluk çağı travmalarını bazı sosyo-demografik değişkenlere göre incelemiştir. Elde ettiği bulgulara göre 22-25 yaş grubundaki katılımcıların cinsel, duygusal istismar puanları diğer yaş gruplara göre daha fazla olduğu sonucu elde edilmiştir.¹³⁷ Oflaz ise yaptığı çalışmada, çocukluk çağındaki travmatik olaylardan sonra gelişebilecek travmatik stres bozukluğu ve bu çocuklara yaklaşımın önemli

---

¹³⁴ Le Compte WA, *Self-esteem and trait anxiety in Turkey a new bottle for some iare old wine*. Boğaziçi Univ J 8:1983, s.65-79

¹³⁵ Füsün Çuhadaroğlu, *Gençlerde Benlik Saygısı İle İlgili Bir Araştırma*. XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi (serbest bildiri). Çukurova Univ Tıp Fak Ekim 1985, s.107-108.

¹³⁶ Mathew Workman, John Beer, *Self-Esteem, Depression and Alcohol Dependency Among High School Students*, Psychological Reports. Vol: 65. 1989, s.451-455.

¹³⁷ Safiye ElifÇağatay, *Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantı Düzeyi ile Bağlanma Stilleri ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, 2014, s.24.(Yüksek Lisans Tezi)

özelliklerini incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre travmanın; cinsiyete, yaşa, aileye ait anlatıya ve kültürel geçmişe bağlı olarak farklı davranış özellikleri taşıdığı sonucuna varmıştır.¹³⁸

Benlik Saygısının Yaşa ve Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesi

Yaşlarına göre Benlik Saygısında anlamlı farklılık bulunmaktadır. 10 yaş olan çocuklarda benlik saygısı en yüksektir. Yaşlarına göre İnsanlara Güven Duymada anlamlı farklılık bulunmaktadır. 10 yaş olan çocuklarda güven duyma en yüksektir. Yaşlarına göre Eleştiriye Duyarlılıkta anlamlı farklılık bulunmaktadır. 10 yaş olan çocuklarda eleştiriye duyarlılık en yüksektir. 7-11 yaş dönemi somut düşünme dönemidir. Bu dönemde çocuklar bu dönemde çocukların bilişsel seviyeleri gelişmeye başlamaktadır. Bilişsel seviyelerin artmasıyla beraber kişiliğiyle ilgili karakteristik özellikler oturmaya başladığını düşünebiliriz. Bundan kaynaklı olarak bu dönemdeki çocukların benlik saygısı fazla olduğunu söyleyebiliriz. Yaşlarına göre Depresif Duygulanımda anlamlı farklılık bulunmaktadır. 11 yaş olan çocuklarda depresif duygulanım en yüksektir. Yaşlarına göre Hayalperestlikte anlamlı farklılık bulunmaktadır. 11 yaş olan çocuklarda hayalperestlik en yüksektir. Yaşlarına göre Tartışmalara Katılabilmede anlamlı farklılık bulunmaktadır. 12 yaş olan çocuklarda tartışmalara katılabilme en yüksektir. Yaşlarına göre Babayla İlişkisinde anlamlı farklılık bulunmaktadır. 11 yaş olan çocuklarda babayla ilişkisi en yüksektir. Soyut düşünme becerileri 11 yaştan itibaren başladığından dolayı çocukların hayalperestlik, tartışmalara katılıp kendi yorumunu beyan edebilirler.

Çetinkaya ve arkadaşları Sivas ilinde farklı okullarda ki öğrencilerin benlik saygısını etkileyen sosyo-demografik verileri incelemiş ve elde ettikleri bulgulara göre benlik saygısının öğrencilerin okulu, yaşı, sınıfı, baba mesleği, baba öğrenim durumu, kardeş sayısı ve sosyoekonomik durumu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişkili olduğu sonucunu elde etmişlerdir.¹³⁹ Khanlou Kanada'da yaptığı araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin benlik saygı düzeyi ile yaş, cinsiyet, kültürel seviye, aile çevresi, amaç gibi çevresel faktörler incelenmiş ve cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.¹⁴⁰

Sınıf düzeyine göre Benlik Saygısında anlamlı farklılık bulunmaktadır. 5.sınıf olan çocuklarda benlik saygısı en yüksektir. Sınıf düzeyine göre Eleştiriye Duyarlılıkta

¹³⁸Fahriye Oflaz, *Travma Yaşamış Çocuk ve Gençlerin Ele Alınmasında Çocuk-Ergen Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Uygulamaları*, *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatric Nursing-Special Topics* 1.2, 2015, s.46-51.

¹³⁹Selma Çetinkaya vd. *Sivas il merkezinde sosyoekonomik düzeyi farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinin benlik saygısı düzeyi*, *Klinik Psikiyatri* 9.3 (2006): s.116-122.

¹⁴⁰Nazilla Khanlou, *Influences on adolescent self-esteem in multicultural Canadian secondary schools*. *Public Health Nurs*, 21(5), 2004, s.404-411.

anlamli farklilik. 5.sınıf olan çocuklarda eleştiriye duyarlılık en yüksektir. Bu yaş grubundaki çocukların benlik saygısı yüksek olduğu için eleştirilere karşı duyarlılığı da yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Sınıf düzeyine göre Hayalperestlikte anlamli farklilik bulunmaktadır. 7.sınıf olan çocuklarda hayalperestlik en yüksektir. Bu sınıf düzeyinde olan çocukların soyut düşünme becerileri başladığı için hayalperestlikte yüksek çıktığını söyleyebiliriz. Sınıf düzeyine göre Anne Baba İlgisinde anlamli farklilik bulunmaktadır. 7.sınıf olan çocuklarda anne baba ilgisi en yüksektir. Bu sınıf düzeyindeki çocukların yaş grubunun özelliklerinde daha fazla hırçın, isyankâr, asi vb. davranışlar gösterdiklerinden dolayı anne baba ilgisi daha fazla olduğunu söyleyebiliriz.

Avşaroğlu'nun yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve karar verme yeteneğini sosyo-demografik verilere göre incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre Öğrencilerin cinsiyetleriyle karar vermede özsaygıları ve karar verme stilleri arasında, sınıf değişkeni ile karar verme stilleri arasında farklılaşma yokken, cinsiyet, sınıf, yaşamın çoğunun geçirildiği yer ve mezun olunan lise değişkeni ile stresle başa çıkma stilleri arasında farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Benlik saygısının karar vermede özsaygı, karar verme stilleri ve stresle başa çıkma stillerini anlamli düzeyde açıkladığı saptanmıştır.¹⁴¹ Tufan, üniversitede okuyan bir grup öğrencinin benlik saygısı düzeylerini belirlemek amacıyla sistematik bir şekilde birinci sınıftan son sınıfa kadar Coopersmith'in Benlik Saygısı Envanterini uygulamış ve araştırmasında öğrencilerin yaşam deneyimleri ile benlik saygıları arasında pozitif yönde anlamli bulunmuştur. Dört yıl boyunca eğitim gören öğrencilerin yaşam deneyimleri arttıkça benlik saygılarının da arttığını saptamıştır. Aynı zamanda yükseköğretim sürecinin, öğrencilerin benlik saygısını artırıcı bir ortam olabileceğini yorumlamış ancak öğrencilerde böyle bir gelişmenin sağlanabilmesi için onların olumlu yaşam deneyimlerinin artırılmasına ve sorunlarının çözümlenmesine yönelik hizmetlerin geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁴²

---

¹⁴¹Selahattin Avşaroğlu. *Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme Ve Stres Başa Çıkma Stillерinin Benlik Saygısı Ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.71-91 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

¹⁴² Bekir Tufan, *Yüksek Öğretim Yapan Bir Grup Öğrencinin Benlik Saygılarını Dört Yıl Ara İle İzleme Çalışması*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi. Cilt, 7, 1989,s.28-37.

SONUÇ VE ÖNERİ

Aileler özel eğitim programları ile bilgilendirilip programlara katılımları sağlanabilir. Bu programlarda gerek anne baba gerekse kardeşlere engelli bir kardeşe ya da çocuğa sahip olmanın getirdiği sorumluluklar ve nasıl başa çıkabilme becerileri kazandırılabilir. Böylece gerek kardeşlerin gerekse anne babaların farkındalıkları arttırılabilir.

Ayrıca okulların, özel eğitim merkezlerinin, kurumların rehberlik servislerine gerekli eğitimler verilerek bu gibi durumlarla karşılaştıklarında nasıl davranılması gerektiğiyle ilgili farkındalık kazandırılabilir.

Engelli bireylerin gittiği özel eğitim merkezleri başta olmak üzere gerekli eğitim veren kurum ve kuruluşların, engelli bireylerin daha fazla sosyalleşmesi, çevreyle iletişimde olması, özgüvenleri kazanmaları için devlet politikası oluşturulup sivil kuruluşlar tarafından uygulanması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- POLAT Oğuz, Çocukta Cinsel İstismar, Adli Tıp, Dergisi Yayınları, 2000.
- ALTINTAŞ Ersin ve GÜLTEKİN Mücahit Psikolojik Danışma Kuramları, Aktüel Yayınları, İstanbul, 2003.
- ARAL Neriman, GÜLEN Baran, BULUT Şenay, ÇİMEN Serap, Çocuk gelişimi. Ya-Pa Yayınevi, İstanbul, 2000.
- CÜCELOĞLU Doğan, İnsan ve Davranışı Remzi Kitapevi, İstanbul, 1991.
- KOHUT Heinz, Theanalysis of the self. International Universities Press, New York, 1971.
- KULAKSIZOĞLU Adnan, Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitapevi, İstanbul, 1998.
- TEMEL Fulya, AKSOY Ayşe, Ergen ve Gelişimi. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2001.
- YANBASTI Gülgün, Kişilik Kuramları. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İzmir: Ege Üniversitesi Basım Evi, İzmir, 1990.
- AKYÜZ Emine, Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 2000.
- BESİRİ Arzu, Yoksulluk ekseninde engellilerin eğitimi, *TBB Dergisi* 83,2009.
- ERİPEK Süleyman, Zihinsel Engelli Çocuklar, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1996.
- KULAKSIZOĞLU Adnan, Ergenlik psikolojisi. Remzi Kitapevi, İstanbul, 2011.
- KULAKSIZOĞLU Adnan, Farklı Gelişen Çocuklar (II. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2015.
- ÖZYÜREK Mehmet, Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi, Kök Yayın Evi, Ankara, 2013.

DERGİLER VE MAKALELER

AHMETOĞLU Emine, ARAL Neriman, Zihinsel Engelli Çocukların Kardeş İlişkilerinin Anne ve Kardeş Algılarına Göre Değerlendirilmesi”, Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksek Okulu, Bilimsel Araştırma ve İncelemeler, Yayın No: 6, Ankara, 2004.

AKDEMİR Nuran, AKKUŞ Yeliz, Rehabilitasyon ve Hemşirelik, Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 2006.

AKSOY Ayşe, YILDIRIM Gonca Berçin, Farklı Engel Grubundan Engelli Kardeşe Sahip Çocukların Kardeş İlişkileri ile Kardeşlerini Kabullenmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. 8.3, 2008.

AKTEPE Evrim, Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 1.2, 2009.

AKYÜZ Yahya, Çocukların Televizyon Reklâmlarına Karşı Korunması. Eğitim Fakültesi Dergisi, 1979.

ARAL Neriman, GÜRİSOY Figen, Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı. Milli Eğitim Dergisi, 151, 2001.

ASLAN Esra, Benlik Kavramı Ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi (4), 1992.

ASLAN Mustafa, ŞEKER Selim, Engellilere Yönelik Toplumsal Algı ve Dışlanmışlık. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu, 2011.

AYTEMİZ Seymen, BOLAT Tamer, Örgütlerde Bedensel Ve Zihinsel Engelli İş Gören Ayrımcılığı: Uygulamalı Etik Boyutuyla Bir Değerlendirme, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakemli Dergisi, 2005.

BAUMEİSTER Roy, TİCE Dianne, Self-esteem and responses to success and failure: Subsequent performance and intrinsic motivation. *Journal of Personality*, 53(3), 1985.

BOSTANCI Nihal, ALBAYRAK Banu, AKOĞLU İlkay, ÇOBAN Şenay, Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmalarının Depresif Belirtileri Üzerine Etkisi. *New Symposium Journal*. 44(2): 2006.

- BUHRMESTER Duane, FURMAN Wyndol, Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development*, 61, 1990.
- CEVHER Fatma Nilgün, BULUŞ Mustafa, Benlik Kavramı ve Benlik Saygısı: Önemi ve Geliştirilmesi, *Akademik Dizayn Dergisi*, 2, 2007.
- COATSWORTH J.Douglas, CONROY David E., Enhancing the self-esteem of youth swimmers through coach training: Gender and age effects. *Psycho Sport Exerc*, 7, 2006.
- COTTON Nancy, A developmental model of self-esteemregulation. New York, *Direction in Psychiatry Yol* 5, 1985..
- ÇETİNKAYA Selma, ASLAN Seher, NUR Naim, ÖZDEMİR Deniz, DEMİR Ömer Faruk, SÜMER Haldun, Sivas İl Merkezinde Sosyoekonomik Düzeyi Farklı Üç İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeyi, *Klinik Psikiyatri* 9.3, 2006.
- ÇUHADAROĞLU Füsün, Adölesanlarda özdeğer Duygusu Ve Çeşitli Psikopatolojik Durumlarla İlişkisi, *Düşünen Adam Dergisi*, 3(3), 1990.
- ÇUHADAROĞLU Füsün, Gençlerde Benlik Saygısı İle İlgili Bir Araştırma. XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi (serbest bildiri). Çukurova Univ Tıp Fak Ekim 1985.
- DOĞANGÜN Burak, Türkiye’de sık karşılaşılan psikiyatrik hastalıklar. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri. Sempozyum Dizisi, 2008.
- DUNN Judy, Annotation sibling infl uences on childhood development. *Journal Child Psychol*, 29 (2), 1988.
- EPISTEİN Seymour, The Self-Concept Revisited or a Theory of a Theory. *American Psychologist*, 28, 1973.
- FURMAN Wyndol, VALERİE Simon, LAURA Shaffer, HEATHER Bouchey, Adolescents’working models and styles for relationships with parents, friends, and romantic partners. *Child Development*, 73 (1), 2002.
- GOETTİNG Aann, The developmental pasks of siblingship over the life cycle. *Journal of Marriaga and the Famly*, 48, 1986.
- GÜNER İlkay, SAVAŞ Güner, HAMDİ Şahan Mehmet, Çocuklarda sosyal ve medikal bir problem; istismar. *Van Tıp Dergisi*, 17(3), 2010.

- GÜNYER Şenel Hatice, Yetersizliğe sahip kardeşi olanlarla olmayanların yetersizliğe yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri yönünden karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (1), 1995.
- GÜVEN Bahar, SAVAŞ Haluk, BAHAR Aynur, Çocuk İstismarı Ve İhmalı: Bir Gözden Geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 2009.
- HERMAN Judith Lewis, CHRISTOPHER Perry, KOLK van der, B.A., Childhood Trauma in Borderline Personality Disorder” *American Journal of Psychiatry*, 146 (4), 1989.
- İSHAK Özkan, Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler, *Düşünen Adam* 7.3, 1994.
- JİNDAL CR, Pando SK: Anxiety and achievement: A roschach study of high-and-low-achievers. *Indian Educational Review* 17 (4), 1982.
- JOANNE Davis, PATRİCİA Petretic-Jackson, The Impact of Child Sexual Abuse on Adult Interpersonal Functioning. A Review and Synthesis of the Empirical Literature, *Aggres Violent Behav*, 5, 2000.
- KARA Bülent, BİÇER Ümit ve GÖKALP Ayşe Sevim, Çocuk İstismarı, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 47: 2004.
- KARABULUT Alparslan, TAVİL Yusuf Ziya, Zihin Engellilere Kardeş Aracılığıyla Sunulan Öğretim Programının Oyun Kurallarının Öğretiminde Etkililiği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 2016.
- KAYA Alim, SAÇKES Mesut, Benlik saygısı geliştirme programının ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerine etkisi, *Pegem Atıf İndeksi*, 2017..
- KHANLOU Nazilla, Influences on adolescent self-esteem in multicultural Canadian secondary schools. *Public Health Nurs*, 21(5), 2004.
- KUZGUN Yıldız, Psikolojide İnsancı Yaklaşım, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 40, 1985.
- LE COMPTE WA, Self-esteem and trait anxiety in Turkey a new bottle for some iare old wine. *Boğaziçi Univ J* 8:1983.
- LEARY Mark, Making sense of self-esteem. *American Psychological Society*, 8(1), 1999.
- MARGOLİN Gayla, GORDİS Elena, Children’s Exposure to Violence in the Family and Community, *American Psychological Society*, 13 (4): 2004.

- MARK Leary, TAMBOR Ellen, TERDAL Sonia, Self-esteem as an interpersonal monitor: The sociometer hypothesis." *Journal of personality and social psychology* 68.3, 1995.
- WORKMAN Mathew, BEER John, Self-Esteem, Depression and Alcohol Dependency AMONG High School Students". *Psychological Reports*. Vol: 65. 1989.
- MCHALE Susan, GAMBLE Wendle, Sibling Relationships of Children With Disabled and Nondisabled Brothers and Sisters. *Developmental Psychology*, 25 (3), 1989.
- OFLAZ Fahriye, Travma Yaşamış Çocuk ve Gençlerin Ele Alınmasında Çocuk-Ergen Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Uygulamaları, *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatric Nursing-Special Topics* 1.2, 2015.
- ORSMOND Gael, MAILICK Seltzer Marsha, Siblings of individuals with autism or down syndrome: effects on adult lives. *Journal of Intellectual Disability Research*, 51 (9), 2007.
- OVAYOLU Nimet, UÇAN Özlem, SERİNDAĞ Selver, Çocuklarda cinsel istismar ve etkileri, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2.4, 2007.
- ÖZEN Şakir, ANTAR S, ÖZKAN M., Çocukluk çağı travmalarının umutsuzluk ve depresif duygu durum üzerine etkisinin son sınıf üniversite öğrencilerinde incelenmesi, *Ulusal Psikiyatri Kongresi, Türk Psikiyatri Derneği Yayınları*, 2004.
- PELCOVITZ David, KAPLAN Sandra, ELLENBERG Ari, LABRUNA Victor, SALZINGER Suzanne, MANDEL Francine, WEINER Merrill, Adolescent Physical Abuse: Age at Time of Abuse and Adolescent Perception of Family Functioning" *Journal of Family Violence*, 15 (4), 2000.
- PÉREZ-EDGAR Koraly, FOX Nathan A., Temperament and anxiety disorders. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 14, 2005.
- SCHONFELD Irvin Sam, An updated look at depressive symptoms and job satisfaction in first-year women teachers. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 73, 2000.
- SELIGMAN Milton, Sources of psychological disturbance among siblings of handicapped children. *Personnel and Guidance Journal*, 61 (9), 1983.

- SELTZER Judith, Relationships between fathers and children who live apart: The father's role after separation. *Journal of Marriage and the Family*, 16(3), 1991.
- STALKER Kirsten, CONNORS Clare, Childrens' perceptions of their disabled siblings: She's different but it's normal for us. *Children and Society*, 18 (3), 2004.
- SWANN William, Identity negotiation: Where two roads meet. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(6), 1987.
- T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve T. C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. *Türkiye Özürlüler Araştırması*, 2002.
- TANER Yasemin, GÖKLER Bahar, Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*. 35, 2004.
- TIRAŞCI Yaşar, GÖREN Süleyman, Çocuk İstismarı ve İhmali, *Dicle Tıp Dergisi*, 34 (1):2007.
- TUFAN Bekir, Yüksek Öğretim Yapan Bir Grup Öğrencinin Benlik Saygılarını Dört Yıl Ara İle İzleme Çalışması, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*. Cilt, 7, 1989.
- UĞUZ Şükrü, TOROS Fevziye, İNANÇ Banu Yazgan, ÇOLAKKADIOĞLU, OĞUZHAN, Zihinsel ve/veya Bedensel Engelli Çocukların Annelerinin Anksiyete, Depresyon ve Stres Düzeylerinin Belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri*. 7, 42-47, 2004.
- ÜSTÜN Elif, AKMAN Berrin, Korunmaya Muhtaç Çocukların Benlik Algısının İncelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 23.23, 2002.
- WILEY No Rbert, Bakhtin's Voices and Cooley's Looking Glass Self. *Interdisciplinary Journal For Germanic Linguistics and Semiotic Analysis*, 14(1), 2009.
- WORLD HEALTH ORGANISATION, INTERNATIONAL CLASSIFICATION OF IMPAIRMENTS, Disabilities and Handicaps, 1980.
- YARAR Fulya, YARIŞ Füsün, Birinci basamakta çocuk istismarı ve ihmeline yaklaşım. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 15(4), 2011.

YILDIZ Murat, ÇAPAR Betül, Orta Öğretim Öğrencilerinde Benlik Saygısı İle Dindarlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi Cilt 10 Sayı 1, 2010

ZEREN Cem, YENGİL Erhan, ÇELİKEL Adnan, ARIK Ayşegül, ARSLAN Mustafa, Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı İstismarı Sıklığı. Dicle Tıp Dergisi, 39 (4), 2012.

TEZLER

AVŞAROĞLU Selahattin. *Üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme ve stres başa çıkma stillerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007(**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

ÇAĞATAY Safiye Elif, Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantı Düzeyi ile Bağlanma Stilleri ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul, 2014(**Yüksek Lisans Tezi**)

DEMİRKAPI Esra Şahin, Çocukluk Çağı Travmalarının Duygu Düzenleme Ve Kimlik Gelişimine Etkisi Ve Bunların Psikopatolojiler İle İlişkisi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2014 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

DİLEK Hasan, Farklı Eğitim Programlarına Devam Eden Liseli. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı İle Annen babalarının Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitim Anabilim Dalı, Ankara, 2007 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

ERGÜNDÜZ Zehra Şebnem, Çocuk Suçluluğunda Çocuk İstismarı Olgularının Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul, 2010 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

ERTÜRK Burcu, Entegre Eğitime Katılan Ve Katılmayan Engelli Çocukların Kardeş İlişkilerinin Anne Ve Kardeş Algılarına Göre Değerlendirilmesi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Edirne, 2009 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

GİRLİ Alev, Normal Zekalı Kardeşlerin Zihinsel Engelli Kardeşe Yönelik Kabul Düzeylerinin Belirlenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir, 1995 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

İÇÖZ Ayşegül, Zihinsel Engelli Bir Çocuğa Sahip Aile Bireylerinin Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2001 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

KORKMAZ Mediha, Yetişkin Örneklem İçin Bir Benlik Saygısı Ölçeğinin Güvenirlilik Ve Geçerlik Çalışması, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, İzmir, 1996. **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

KOYDEMİR Selda, Predictors of shyness among university students: Testing a self-presentational model, Middle East Technical University, Ankara, 2006, **(Yayımlanmamış Doktora Tezi)**.

OĞURLU Uğur, Düşünsel Duygulanımcı Davranış Terapisi Odaklı Grupla Psikolojik Danışmanın Ergenlerdeki Benlik Saygısı Düzeyine Etkisi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2006 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

PIŞİ Diğdem, İstismar ve İhmale Uğrayan Çocukların Psiko-Sosyal Özellikleri, Selçuk Üniversitesi. Konya, 2013 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

SUNER Ebru, Farklı Liselerdeki Ergenlerin Benlik Saygısı, Akademik Başarı Ve Sürekli Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim dalı, İzmir, 2000 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

TORUCU Koçak, 13-14 Yaşındaki Gençlerin Sosyoekonomik Düzeyi Ve Ana Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp Karşılaştırılması, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 1990 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

UYANIK Gülden, Farklı Sosyo ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı ile ruhsal durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2000 **(Uzmanlık Tezi)**.

ÜNAL Serdal, Atılganlık Becerileri Eğitim Programının İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin atılganlık düzeyi ve benlik saygısı üzerindeki etkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı, İzmir, 2007 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).**

EKLER

EK-A Kişisel Bilgi Formu

EK-A Kişisel Bilgi Formu

İsim ve Soyisim ni _____

Cinsiyet: ERKEK
 KIZ

Doğum Tarihi ni _____

Sınıf ni _____

Herhangi Bir Engeli Bulunan Kardeşin Var mı?

EVET HAYIR

EK-B ÇİTA

ÇİTA-T FORM 2 (4. VE 5. SINIF ÖĞRENCİLERİ İÇİN)

Adı Soyadı : _____
 SINIF : _____ DOĞUM YILI : _____ CİNSİYETİ: KIZ ERKEK

"Şimdi sana bazı ailelerde, bazı çocukların yaşadığı bazı olayları tek tek okuyacağız. Her birisini senin de yaşıyor yaşımadığını bana söylemeni istiyorum. Böyle bir şeyi hiç yaşamadıysan "hiç", arada sırada oluyorsa "zaman zaman", çok defalar başına gelmişse veya her zaman yaşadığın bir şeyse "her zaman" diye cevap vermeni istiyorum. Sadece doğmaları söylemen gerekiyor. Sana sorduğum soruların cevaplarını ben biliyorum, sadece sen biliyorsun. Sonraki istediğin bir şey var mı?.....Hazırsan başlayalım."

1. Annem-babam bana şu sözleri söylediler:

- "seni döverim, evden atanım"
 0 1 2
 _____ _____ _____
 hiçbir zaman zaman zaman her zaman

- "bodruma / kömürlüğe / karanlık bir yere kapatırım"
 0 1 2
 _____ _____ _____
 hiçbir zaman zaman zaman her zaman

- "canını yakarım, kemiklerini kerem, öldürürüm"
 0 1 2
 _____ _____ _____
 hiçbir zaman zaman zaman her zaman

- "hiç doğmasaydın"
 0 1 2
 _____ _____ _____
 hiçbir zaman zaman zaman her zaman

- "seni sevmiyorum, senden nefret ediyorum" gibi kırıcı, üzücü sözler
 0 1 2
 _____ _____ _____

ÇİTA-T FORMU 3 (6., 7. VE 8. SINIF ÖĞRENCİLERİ İÇİN)

Anket No : _____

OKUL _____

SINIF _____

DOĞUM YILI : _____

CİNSİYETİ: KIZ ERKEK

"Şimdi sana bazı ailelerde, bazı çocukların yaşadığı bazı olayları tek tek okuyacağım. Her birisini senin de yaşadığını bana söylemeni istiyorum. Böyle bir şeyi hiç yaşamadıysan "hiç", arada sırada oluyorsa "zaman zaman", çok defalar başına gelmişse veya her zaman yaşadığın bir şeye "her zaman" diye cevap vermeni istiyorum. Sadece doğruları söylemen gerekiyor. Sana sorduğum soruların cevaplarını ben bilmiyorum, sadece sen biliyorsun. Sormak istediğin bir şey var mı?.....Hazırsan başlayalım."

1-Annem-babama bana şu sözleri söylediler:

-- "geri zekilli, aptal" gibi aşağılayıcı sözler

0 _____ _____ 2
 _____ _____ _____
 hiçbir zaman zaman zaman her zaman

-- "seni döverim, evden atarım"

0 _____ _____ 2
 _____ _____ _____
 hiçbir zaman zaman zaman her zaman

-- "bodruma / kömürlüğe / karanlık bir yere kapatırım"

0 _____ _____ 2
 _____ _____ _____
 hiçbir zaman zaman zaman her zaman

-- "canına yakarım, kezişlerini kınarım, öldürürüm"

0 _____ _____ 2
 _____ _____ _____
 hiçbir zaman zaman zaman her zaman

-- "hiç düşünmedim"

0 _____ _____ 2
 _____ _____ _____
 hiçbir zaman zaman zaman her zaman

EK-C ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

D-1

MADDE 1

1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

2. Bazı olumlu özelliklerim olduğumu düşünüyorum.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

3. Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

MADDE 2

Ben de diğer insanlarla birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabiliyim.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

MADDE 3

6. Kendime karşı olumlu tutum içindeyim.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

MADDE 4

Genel olarak kendimden memnunum.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

MADDE 6

Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi istedim.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

9. Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

10. Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığını düşünüyorum.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

